

Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т.Г.Шевченка

Індустріально-педагогічний факультет

Н.М. Носовець

**МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ
В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ**

Навчально-методичний комплекс
для студентів спеціальностей 7.0101.03
«Трудове навчання», «Професійне навчання»

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Чернігів - 2006

ББК 4 421.38
Н84
УДК 379.835(07)

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Колесник М.О.* - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри біології ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка
Пригодій М.А. — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ матеріалознавства та трудового навчання ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка

Носовець Н.М.

Н 84 Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах:
Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальностей 7.0101.03 «Трудове навчання», «Професійне навчання». - Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка. - 2006. - 68 с.

ББК 4 421.38
УДК 379.835(07)

Навчальний посібник містить методичні матеріали до практичних робіт з курсу «Методика виховної роботи» для студентів III курсу стаціонарного відділення індустріально-педагогічного факультету.

У ньому подані методичні поради щодо організації, змісту, форм і методів роботи з дітьми в дитячих оздоровчих таборах, розкриваються особливості трьох періодів табірної зміни. Кожна робота містить теоретичний матеріал, творчі завдання та список рекомендованої літератури.

Рекомендується студентам вищих педагогічних закладів, вихователям та соціальним педагогам позашкільних навчально-виховних закладів.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради індустріально-педагогічного факультету Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (*протокол № 1 від 31 серпня 2006 р.*)

© Носовець Н.М., 2006

ПЕРЕДМОВА

Психолого-педагогічна підготовка студентів індустріально-педагогічного факультету передбачає вивчення в рамках курсу «Методика виховної роботи» розділу «Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборих».

Мета вивчення даного розділу полягає в теоретичному ознайомленні та підготовці до практичного здійснення виховної роботи в дитячих літніх таборих.

На вивчення розділу відведено 18 годин практичних занять. Кожна тема практичної роботи складається з теоретичного та практичного блоку.

Теоретичний блок ознайомлює майбутніх вчителів з дитячими та молодіжними громадськими організаціями, методикою колективного творчого виховання, специфікою гурткової роботи, з умовами діяльності дитячих оздоровчих таборів. Допомогає виховувати у кожного студента повагу до дітей, вимогливість до них і до себе, розвивати інтерес і творче ставлення до роботи з дітьми в умовах тимчасового дитячого колективу.

Практичний блок передбачає формування у студентів таких вмінь:

- виконувати функції загонового вожатого та вихователя;
- вивчати індивідуальні особливості дітей, використовуючи педагогічні задачі та ситуації;
- виявляти актив; здійснювати контроль за поведінкою дітей, виховувати відповідальність, взаємодопомогу, дисциплінованість тощо;
- організовувати суспільно-корисну працю і природоохоронну роботу дітей, вводити в працю елементи гри;
- забезпечувати охорону та зміцнення здоров'я і фізичний розвиток дітей; проводити роботу з дітьми, враховуючи вікові та індивідуальні особливості;
- вимагати від вихованців виконання правил особистої гігієни і зразкового санітарного стану приміщення загону;
- вести документацію загонового вожатого та планувати свою роботу з дітьми;
- проводити колективні заходи з дітьми: тематичні вечори, організаційні збори, ігри, конкурси, змагання тощо.

Структура кожної роботи методичного посібника:

- викладення теоретичного матеріалу;
- список рекомендованої літератури;
- практична частина, яка містить проблемні питання, творчі завдання для студентів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	ТЕМА	Кількість годин	
		Практичні зан.	Самост. роб.
1	Організація літнього відпочинку дітей	2	-
2	Дитячі та молодіжні громадські організації України	2	2
3	Методика колективного творчого виховання	2	1
4	Особливості виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах	2	
5	Організаційний період табірної зміни	2	1
6	Основний період в таборі	2	1
7	Іри в житті ДОТ	2	2
8	Гурткова робота в таборі	2	2
9	Заключний період табірної зміни	2	-
	<i>Всього</i>	<i>18</i>	<i>9</i>
	<i>Разом</i>	<i>27</i>	

ТЕМА 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ ДІТЕЙ

Мета: з'ясувати значення літнього відпочинку для дітей, його основні принципи; надати можливість студентам ознайомитися з педагогічною літературою з виховної та гурткової роботи з дітьми.

Основні питання теми

1. Правила педагогіки відпочинку дітей.
2. Методична література на допомогу вожатому, вихователю та керівникам гуртків для роботи в умовах літніх оздоровчих дитячих таборів.

Література

1. Канікули: відновлення традицій // Шкільний світ. - 2002. - № 20 (148). - С.3-6.
2. Концепція позашкільної освіти та виховання // Інформаційний збірник М-ва освіти України. - 1997. - № 7, 10, 11.

Теоретичний блок

Нове століття вимагає нової системи канікулярного відпочинку і напрямів його розвитку. Незважаючи на економічні складнощі, аналіз діяльності дитячих таборів за останні роки вказує на появу позитивних тенденцій у психолого-педагогічній сфері дитячого відпочинку. Серед них можна визначити наступні:

- посилення соціальної спрямованості останніх оздоровчих компаній на основі довгострокових цільових програм (форми реабілітації дітей-інвалідів, для дітей-сиріт тощо);
- відродження практики «малих» канікул: походи по історичним місцям, профільні табори екологів, журналістів, спортсменів і т.д.;
- розвиток інноваційних форм відпочинку дітей (етнотабори, тематичні, профільні, наметові тощо).

Творчі педагоги замислюються не лише над створенням умов для розвитку особистості кожної дитини, а й про те, наскільки добре складається їхня навчальна діяльність після літнього відпочинку. Тому, що створюється особлива система особистості дитини, що дає їй можливість повернутися до свого шкільного колективу з новими знаннями, уміннями і навичками (уміння плавати, комунікативні навички, навички якогось ремесла).

Основу педагогіки канікул складають методики колективної творчої діяльності, творчої співпраці, глибинного спілкування, демократичного різновікового впливу.

Школа та табір залишаються різними сферами існування дитинства, вони залишаються різними формами педагогічної діяльності, тому педагогіки-практики все частіше говорять про педагогіку канікул. Вона має свої правила. Серед них:

1. Педагог повинен вміти створити ситуацію невизначеності для дітей та підлітків з метою зацікавлення їх в діяльності. І водночас забезпечити конструктивний та продуктивний вихід з такої ситуації, тим самим закласти елементи розвитку особистості: самовизначення, самоорганізації, самореалізації.

2. Кожна дитина повинна брати участь в створенні суспільно значущого продукту з метою реалізації потреби дитини в справжній діяльності.

3. Необхідно створити умови для природного розвитку дитини, тобто створити умови для реалізації цікавої для неї та продуктивної діяльності.

Реалізувати золоті правила педагогіки канікул в силах тільки творчі педагоги, які можуть бути генераторами ідей, ініціативними, вміти імпровізувати, мати інтуїцію, почуття гумору, володіти конкретними професійними здібностями.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Розв'язання педагогічних задач.
3. Огляд методичної літератури на допомогу вожатому, вихователю та керівникам гуртків для роботи в умовах літніх оздоровчих дитячих таборів.

Завдання для студентів

Ознайомитись з літературою на допомогу вожатому, вихователю, керівнику гуртків, що є в наявності в бібліотеці ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка. Законспектувати по п'ять літературних джерел з кожної секції-теми.

ТЕМА 2. ДИТЯЧІ ТА МОЛОДІЖНІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Мета: ознайомити студентів із Законом України Про молодіжні і дитячі громадські організації; розкрити значення громадських організацій в житті дитини та молодої людини; ознайомити з формальними та неформальними організаціями, рухами Чернігівщини.

Основні питання теми

1. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».
2. Дитячі та молодіжні формальні об'єднання: Скаути, Пласт, Гайдівський рух, СПОУ, «Молода Січ» та інші.
3. Неформальні молодіжні об'єднання.

Література

1. Національна програма «Діти України» // Все для вчителя. - 1998. - № 17. - С. 25-32.
2. Закон України Про молодіжні та дитячі громадські організації // Час молоді. - 1999. - № 1. - С. 4-8.
3. Дитячі та юнацькі організації // М.М.Фіцула Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.: Видавничий центр «Академія», 2000. - С. 391-396.
4. Дитячі та юнацькі громадські організації // Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - С. 192-206.
5. Неформальний молодіжний рух // Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - С. 201-206.

Теоретичний блок

Світоглядний плюралізм, багатопартійність в суспільно-політичному житті відкривають простір для створення та організації роботи різноманітних дитячих громадських організацій, об'єднань і рухів.

Наприкінці ХХ ст. в Україні значно активізувався процес створення дитячих та юнацьких організацій, відновили свою діяльність раніше заборонені.

Згідно Закону України Про молодіжні та дитячі громадські організації (1998 рік): *«Дитячі (молодіжні) громадські організації - об'єднання громадян віком від 6 до 18 (молодіжні - від 14 до 28) років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.»*

Молодіжні та дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності.

З урахуванням головних напрямів діяльності їх поділяють на шість груп.

1. *Молодіжні організації, зорієнтовані на вирішення політичних проблем.* Найпомітніші серед них: Молоді республіканці України, Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ), Соціалістичний конгрес молоді, Ліберальне молодіжне об'єднання, Спілка українського студентства (СУС), Асоціація молодих українських політологів і політиків, Молодіжна організація спілки офіцерів України «Сокіл», Львівський фонд «Молода Україна» та молодіжні організації при політичних партіях та рухах.

2. *Молодіжні організації, зосереджені на вирішенні соціальних проблем.* Цю групу становлять Спілка молодіжних організацій України (СМОУ), Асоціація МЖК воїнів-інтернаціоналістів України «Укрінтербуд», Українська республіканська рада молодих вчених і спеціалістів, Палата молодих підприємців України та ін.

3. *Молодіжні організації, що займаються вивченням історії, фольклору, етнографії народів України.* До цієї групи належать «Товариство Лева», товариство «Щире братство», Молодіжне товариство «Кіш», Молодіжна єврейська організація «Шахар» та ін.

4. *Молодіжні благодійницькі організації.* Найпомітніші серед них Південноукраїнське благодійне товариство «Молодь за милосердя», Асоціація молодіжних пошукових об'єднань України «Обеліск», Республіканський молодіжний благодійницький фонд допомоги потерпілим від аварії на Чорнобильській АЕС, Молодіжне благодійне товариство «Гуманіст».

5. *Релігійні молодіжні організації.* Цю групу представляють Комітет української католицької молоді (КУКМ), Організація «Українська молодь Христові», Молодіжна рада церков Євангельських християн-баптистів України, Всеукраїнське православне молодіжне Братство ім. Петра Могили та ін.

6. *Дитячі громадські організації.* З-поміж інших своєю активністю виділяються Українська скаутська організація «Пласт», Спілка української молоді (СУМ), Спілка піонерських організацій України (СПОУ), Українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ».

Більшість із них заявляють про свою позаполітичність. Їх виховна система спрямована, в основному, на формування вмінь і навичок у дітей і підлітків, пов'язаних з природою (життя в таборі, туризм, екологічне виховання), із зміцненням здоров'я (фізична підготовка), вихованням шанобливого ставлення до сім'ї, рідної місцевості, держави (сімейне життя, життя в суспільстві).

Українська скаутська організація «Пласт». Заснована 1911 р. Петром Франком, Іваном Чмолою та Олександром Тисовським, маючи своїм завданням всебічне патріотичне і національне виховання, розвиток моральних, духовних і фізичних рис юнаків та дівчат. У 1924 р. організація «Пласт» в колишній УРСР була заборонена як «дрібнобуржуазна виховна система, не сумісна з побудовою соціалізму». Після розгрому «Пласту» урядом Польщі в Західній Україні організація продовжувала діяльність серед української діаспори - у Канаді, США, Австралії. Лише в 1989-1990 рр. «Пласт» відновив роботу в Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях, де Поступово посів провідні позиції серед дитячих організацій. Офіційне відродження «Пласту» в Україні відбулося 13 квітня 1991 р. на установочному з'їзді.

В основі пластового виховання - заборона політизації дитини. Його метою є сприяння розвитку молодих людей для реалізації їх інтелектуального, громадського та духовного потенціалу, відповідальних громадян, учасників місцевих, національних та міжнародних співтовариств. Скаутський рух заснований на таких принципах:

- обов'язок перед Богом;
- обов'язок перед іншими;
- обов'язок щодо себе.

Хлопці і дівчата виховуються окремо до 17 років. З 17 до 30 років (старшим пластунам дозволяється працювати з дітьми, якщо вони не належать до політичних організацій). Пласт має чітку структуру, атрибутику (гімн, герб, розпізнавальні знаки та форму), присягу, в якій ідеться: «Присягаю своєю честю, що робитиму все, що в моїх силах, щоб бути вірним Богові й Україні, допомагати іншим, жити за пластовим законом і слухатися пластового проводу».

Наприкінці ХХ ст. скаутські організації почали діяти майже у всіх регіонах України. Вони опираються на загальнолюдські цінності, норми християнської моралі.

Залежно від віку, скаути належать до певних категорій:

- хлопчики 7-Ю років: кабскаути (дитинка, шеня), дівчатка - браунскаути (пташенята);
- хлопчики 11-14 років: бойскаути (розвідники), дівчатка - герлскаути;
- юнаки та дівчата 15-21 року: «гідні», «пошукані», «дослідники».

Організаційно вони поділяються на групи, а ті - на ланки патрулів, які мають свої назви. Очолюють їх дорослі лідери патрулів - командири загонів. Великі загони - рада командирів на чолі із старшим командиром (лідером). У керівників існує своя ієрархія (скаутери, скаут-майстри) - ті, хто пройшов усі етапи скаутингу. Головне, щоб дорослі вели скаутський спосіб життя, були спортсменами і зразком для підопічних. Усе загонове життя спрямоване на виконання законів скаута.

Спілка Української молоді (СУМ). Утворена 1925 р. в Києві. Свое головне завдання вбачала у звільненні України, створенні української самостійної соборної держави. У 1929-1930 рр. почалося переслідування СУМу. У 1945 р., після закінчення Другої світової війни, СУМ знову відновила свою діяльність (в Німеччині). 1989-1991 рр. - відродження діяльності СУМу на території України.

Спілка поділяється на три основні організаційні ланки: молодше юнацтво (6-12 років); юнацтво (6-16 років); старше юнацтво (12-16 років). Старші члени організації - дружинники (18-35 років). Прагне виховувати молодь в українському патріотичному дусі, чесними і працюючими людьми, свідомими громадянами, спираючись на традиції та морально-етичні засади християнства, державні цілі та ідеали. Гасло СУМу - «Бог і Україна».

Спілка піонерських організацій України (СПОУ). Утворена в наприкінці 1990 р. Вважає себе правонаступницею піонерської організації ім. Леніна і добровільним, самодіяльним об'єднанням дітей та підлітків, орієнтованим на ідеали гуманного і демократичного суспільства. Спілка проголосила незалежність від будь-яких політичних партій та рухів. Її девіз: «За Батьківщину, добро і справедливість!». Керується у своїй діяльності принципами:

- єдність слова і діла;
- честі й совісті;
- дружби і товариськості;
- турботи і милосердя.

Виховна система організації будується за трьома напрямками: «Я - Батьківщина». Я - це самовдосконалення, виховання себе як особистості, родина - сімейне виховання, повага до своєї родини, Батьківщина - вболівання за інтереси держави, людей. Поділяється на три вікові групи: 7-9 років (діти, які вважаються помічниками); 10-12 років (умільці); 13-14 років (майстри).

Символ - веселка, розпізнавальний знак - галстук, на якому відтворено сім кольорів. Червоний колір - напрям «Червона калина» (вивчення народної творчості, традицій, обрядів, проведення свят); жовтогарячий - «Лідер» (вміння організувати справу, повести за собою); жовтий - «Берегиня» (виховання поваги до сім'ї, організація сімейних свят тощо); зелений - «Краю мій лелечий» (екологічне виховання); блакитний - «Повір у себе» (благодійницька, шефська робота); синій - «Помагай» (вміння працювати з інструментами, допомога сім'ї, загону, збір металолому, лікарських рослин тощо); фіолетовий - «Котигорошок» (спортивно-туристичний напрям).

Українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ». Започатковане в лютому 1993 р. Гасло: «Сила, істина, честь!». Мета його полягає у відродженні національної свідомості, утвердженні «державницької ідеї», формуванні нового типу українського характеру, основними рисами якого були в фізична досконалість, витривалість, свідомий патріотизм, вихованість, культурність, освіченість, висока моральність. Члени товариства складають присягу: «Присягаю своєю честю бути вірним товаришем, служити товариству життям своїм, слухатись січової старшини». Має осередки в багатьох областях України. Головні напрями роботи - вивчення історії козацтва, військово-патріотичне виховання на засадах козацької педагогіки, фізичне загартування, створення недільних козацьких шкіл, спортивних та інших гуртків, організація оздоровчих таборів.

Асоціація гайдів України. Зареєстрована в 1996 р. Рух гайдів виник в Англії на початку ХХ ст. Назва обрана його засновниками лордом Робертом Баден-Пауеллом та його сестрою Агнес на честь відомих індійських племен, мешканці яких вирізнялися винахідливістю і вправністю.

Гайд - людина, яка йде попереду і знаходить дорогу. Мета асоціації - сприяти розвитку та формуванню дівчини як соціально зрілої особистості, її активній участі у всіх сферах життя суспільства, зміцнення фізичного, духовного, емоційного здоров'я, надання допомоги у саморозвитку і самореалізації, виховання впевненості у собі, реалізація шансів на життєвий успіх. Основними завданнями є залучення дівчат до гуманітарної системи цінностей, підвищення їх культурного рівня, знань з історії, світової та національної культури, краєзнавства, медицини, допомога у здійсненні природоохоронних проєктів. Члени асоціації беруть участь у програмах, семінарах, тренінгах, гайдівських таборах, заходах, пов'язаних з поліпшенням становища дітей та жінок в Україні. Гаїди мають опанувати 8 програм: «Українознавство», «У світі гайдингу», «Школа медицини», «Вічні істини», «Світова культура», «Господарочка», «Життя на природі», «Планета - наш дім». Залежно від віку дівчат поділяють на категорії: ластівки - 7-10 років, гаїди - 11-16, ренжери - 16-20 років. Організація має емблему, гасло, гімн, присягу.

Українське дитячо-юнацьке товариство «Сокіл». Виникло у 1894 р. у Львові. Основна мета - виховання в походах по рідному краю та в табірних умовах духовно і фізично розвиненої особистості з високою національною свідомістю і гідністю. У даний час організація відроджується.

Але сучасний молодіжний рух в Україні представлений не лише організованим рухом, а й неформальною молодіжною ініціативою, інтегрованою в загальноосвітній неформальний молодіжний рух.

Неформальний молодіжний рух - система молодіжних субкультур і широкої неорганізованої молодіжної активності в їх взаємозв'язку між собою та суспільством.

Це своєрідна «молодіжна субкультура», яка охоплює різноманітні напрями та вияви активності молоді.

Молодіжна субкультура - система цінностей, установок, моделей поведінки, життєвого стилю певної соціальної групи (молоді), яка є цілісним утворенням у межах домінуючої культури.

Субкультурні атрибути, ритуали як стійкі зразки поведінки, а також цінності відрізняються від цінностей панівної культури, хоча і пов'язані з ними. Молодіжні субкультури є наслідком свідомого пошуку нової ідентичності, вибудовування нового стилю. Джерелом їх є романтизовані та ідеалізовані образи іншої цивілізації, культури («культурні міфи», «культурні утоpii»). «Культурні міфи» українських молодіжних субкультур в основному запозичені із Заходу, їх носії будували свій «Захід» відповідно до власних уявлень про західну культуру та систему цінностей, перебуваючи при цьому в середовищі національних культурних традицій. Завдяки цьому відбувалося поєднання західних впливів, інноваційних елементів, національних традицій, особливостей, ментальності та рудиментів постсоюзного культурного середовища.

Виникнення молодіжних субкультур зумовлене соціальними, політичними, психологічними та духовними чинниками, найголовніший з яких - неадекватність суспільного буття потребам молоді, духовна самотність.

За особливостями діяльності, внутрішніми цінностями, впливом на молодіжне середовище виділяють такі типи молодіжних субкультур:

Хіппи Заявили вони про себе на зламі 60 - 70 рр. ХХ ст., в Україні — у 1972 р. Цю групу складають прихильники музичного стилю панк-рок. Виділяються довгим волоссям (своєрідний виклик «соціальному сприйняттю»), «фенічками» (англ. *tip§* - саморобні прикраси, плетені з бісеру браслети), одягом, романтикою авгостопа, участю в тусовках, можливістю втекти від реалій життя (сімі, школи). У середовищі хіппі сформувалися різноманітні новітні молодіжні субкультури.

Романтико-ескейпістські (англ. *езсаре* - втекти, уникнути, позбавитися) субкультури. Відрізняються орієнтацією на створення паралельного світу, витворення власного «міфу», вибудованого на основі певних творів (переважно «фен тезі») чи запозичених світоглядних концепцій інших культур. Серед них виділяють ігрові молодіжні культури. Рольова гра (*roleplayin§*) наближена до імпровізованої театральної вистави. Є втіленням постулату контркультури про ідею «театру» як єдності акторів та глядачів. «Глядач стає актором та автором одночасно» - ідеал контркультурного мистецтва. До ігрових субкультур належать:

Індіаністичні. Шанувальники традицій певної етнічної культури. Популярним для них є звернення до практики релігійних культів, описаних у творах авторів «фентезі» або притаманних індіанцям США, чи до синтетичних, новітніх культів, розроблених на основі певних світоглядних концепцій.

Толкієністи. Шанувальники конкретного автора Д. Толкієна (англійського автора «фентезі») і середньовічної холодної зброї. Живуть у вигаданому світі та наслідують своїх казкових героїв, тим самим «виходячи» за межі суспільства.

Уніформісти. Шанувальники певної історичної події.

Музичні молодіжні субкультури. Виникли навколо нових музичних стилів «реп», «рейв», «брейк». Переважно складаються з підлітків, яких об'єднують спільні музичні пристрасті, безтурботне ставлення до життя, намагання жити одним днем. Їх світоглядні цінності вульгаризовані, пристосовані до розуміння пересічних міських підлітків. Зовнішні ознаки приналежності до угруповань різняться відповідно до місця проживання. Одягаються вони за останньою тусовочною модою. Серед провідних бажань - відчуття ейфорії ритму, танцю, клубної атмосфери. Уподобання нестійкі, залежать від популярності певних напрямів музики, спортивних команд. Так, відійшли в минуле перші *брейкери*, поступово відходять *трешери* (прихильники музичних стилів треш-хеви-метал та дзе-хеви-метал, з відвертою асоціальною поведінкою, тяжінням до сатанізму, вандалізму, навіть людських жертвоприношень), *бітламани* (прихильники музики бітлз), поділилися *металісти* (прихильники західних груп важкого металевого року (хеви метал), вітчизняних «Чорний кофе», «Арія», «Майстер» та ін.). На піднесенні перебувають репери, рейвери, нові брейкери.

Репери. Як музичний напрям реп виник в середині 80-х, будучи музикою «чорних кварталів» міст США, реггі та суміші різних напрямів. Його називали - «що бачу, про те і співаю». В Україні поширився в 90-х рр. Репери - прихильники музичного стилю «реп», танцюстилю хіп-хоп, сучасної негритянської культури. Характерна підвищена корпоративність та психологічна потреба в спілкуванні з однолітками. Найвище цінують індивідуальність. Класичний прикид українського репера: штани «дизелі» та дуті (пухові) короткі куртки, всі речі на кілька розмірів більші. Мають власні тусовки (в клубах), внутрітусовочні правила (знання біля 40 реп-груп та вміння розпізнавати їх за мелодіями). Переважно складаються з підлітків від 12 до 18 років.

Рейвери. Як музичний напрям, рейв виник в середині 80-х років. Це симбіоз чиказького «хауса» та детройтського «техно». В Україну потрапив у середині 90-х рр. Рейв («кислотна тусовка») - музика диск-жокеїв. Ритміка її нагадує ритуальні племінні танці, які приводили до стану трансу. Тому на тусовках рейверів переважає атмосфера «небуденності», «ейфоричного трансу», що межує з містичними відчуттями. Зовнішня атрибутика відрізняється синтетичністю та яскравістю кольорів одягу, наявністю різних додаткових речей («пірсинг» - проколювання різних частин тіла серезками). Рейв - середовище, де «кожен чує лише те, що хоче почути, і говорить те, що хочуть почути від нього інші». Учасники рейв-клубів схильні до вживання напівтяжких наркотиків, слабоалкогольних напоїв. Рейв-клуби підлітків поширені у всіх містах України.

Брейкери. Об'єднані на основі спільного інтересу до танців типу брейк. Мета - пропаганда брейк-танцю і виконання його великими групами. Зовнішній атрибут - вузькі темні окуляри. Новітній брейк-данс відродився на базі спід-репу та швидкісної музики, увібравши деякі особливості брейк-дансу 80-х (стиль «я робот»). Проте перевага надається «нижньому брейку», який включає елементи акробатики та спортивного танцю. Збираються на тусовках (разом з реперами), щоденних тренуваннях, займаються спортом, не палять.

Епатажно-протестні субкультури. Початок поклали *панки* (пропагандисти ідеї «шок-протесту»). Виділяються одягом і зачісками. Мета - самоствердження серед однолітків через заперечення загальноприйнятих норм поведінки. Негативно ставляться до праці, вживають наркотики, алкоголь. Захоплюються рок-ансамблями. На сьогодні відкинули агресію і увібрали в себе традиції та ідеї різних субкультур (насамперед хіппі). Окремо від них є *байкери* (віддають перевагу романтизації подорожей та вираженню своєї індивідуальності в зовнішньому вигляді, володінні мотоциклом).

Радикально-деструктивні субкультури. Сюди належать субкультури, які мають чітку лінію на асоціальну поведінку та орієнтацію на застосування силових методів. Відзначаються дієвістю і радикалізмом.

Скінхеди. Об'єднує їх пристрасть до насильства. Рух «скінхедів» виник у Великобританії наприкінці 60-х рр. ХХст. На початку існування «скіни» - вихідці з робітничих районів - мали патріотичні погляди, захоплювалися реггі та футболом, не цікавились політикою. Зовнішній вигляд відповідав «шок-протесту» панків з єдиною відмінністю - коротка зачіска та мінімізація символічних речей. В середині 70-х років економічна криза в Англії болісно вдарила по молоді, породивши проблеми безробіття, відсутності перспектив. На цій соціальній хвилі розвинувся расистський рух сучасних «скінів». Їх головним ворогом стали представники небілих рас. З'явилися в Україні в 1995—1996рр. Перші скіни не виявляли значної активності, обмежуючись демонстрацією нашивок зі свастикою, прапорів. Наприкінці 1996 р. активізуються, починають пропагандистську діяльність, пошук союзників. Останнім часом зосередили увагу на переслідуванні темношкірих та вихідців з країн Азії, боротьбі з іншими суб-культурами. Стиль їх одягу адаптований до вуличних сутічок: чорні джинси, важкі шнуровані армійські черевики, короткі куртки - «бомбери» без коміра, бриті чи коротко стрижені голови. Цементуючу роль у формуванні цієї субкультури відіграє музика «ой» (панк). Термін запровадив журналіст Г. Бушелл для визначення груп, які відмовилися від «пластмасового панка»). Найвідоміша українська «ой»-група «Сокира Перуна», яка виступає під гаслом «&T \\\titleз опіу». Характерною є наявність українських текстів та орієнтація на англійський «ой».

Хакери. З'явилися в Україні у 60-70-ті роки ХХ ст. Це була молодь, яка захоплювалася кібернетикою. Поширення наприкінці 80-х перших ПК, в середині 90-х Інтернету викликало потужну хвилю хакерів. Поняття «хакер» означає комп'ютерного злочинця, здатного зламати будь-які захисні системи (сайти, банківську систему охоронні коди на ліцензійних іграшках, запустити в систему віруси. Термін «бракери» точніше відповідає західному розумінню даної субкультури. Це ті, хто робить світ віртуальної реальності доступним усім бажаючим. Хакери виділяють з-поміж себе «лазерів» (користувачі ПК, проводять більшість часу біля комп'ютерів, не маючи достатніх знань) та «геймерів» (прихильники «екшен-ігор» та «стратегій», які вбачають у них сенс свого життя. Мають внутрітисо-вочні інтернет-видання, культові сайти тощо).

Розправно-самосудні угруповання. Переважно вихідці з робітничих сімей, які за допомогою сили борються з різними відхиленнями від певних ідеалів. Виникають на базі молодіжних територіальних угруповань. Об'єктами їх «фізичного впливу» є представники заможної «золотої молоді» хіппі, панки, металісти тощо. Протягом останнього часу цей рух зазнав істотних трансформаційних змін. На сьогодні в Україні в чистому варіанті він не існує. Певною мірою традиції «люберів» (від м. Люберці; в основі - ідея «очищення» міст від «неформалів») продовжили «гопники».

«Гопники» (пацани). Це - територіальні корпоративні самодіяльні угруповання підлітків. Створюються за територіальними ознаками («свої» та «чужі»). Орієнтуються на систему цінностей дорослої кримінальної субкультури, культ сили, земляцтва, взаємовиручки та взаємозалежності. Мають яскраво виражену структуру, ієрархію, систему специфічних цінностей, прагнення до активної діяльності. Зовні майже не відрізняються від звичайних підлітків. Тусуються у своїх мікрорайонах, іноді нападають на «неформалів», молодь, яка потрапляє на їх територію. Властива інтелектуальна нерозвиненість, агресивність. Вживають наркотики, алкоголь.

Релігійно-містичні субкультури. Постають унаслідок синтезу містичних та релігійних культів з традиціями й ціннісною шкалою певних молодіжних субкультур. В них обов'язково повинен бути лідер («гуру»). Проповідують вирішення глобальних проблем людини, держави й усього світу загалом. Одним з напрямів є кришнаїти.

Кришнаїти. Називають себе «підданими Кришни». Ідеологічне підґрунтя - давньоіндійський епос, який містить висловлювання і думки бога Кришни (мав людське обличчя і вважався народним героєм) на філософські теми. Вважають, що багаторазове повторення (1728 разів) імені Бога - мантри (закликання, молитва) дає спасіння, звільнення від тіла і занурення у чистий дух, задоволення бажань. Привабливість для молоді цієї течії пов'язана з екзотичними ритуалами, екстравагантним стилем одягу. Норми поведінки: не пити спиртне, каву, чай, не вживати наркотиків, не їсти рибу та м'ясо тощо.

У чистому варіанті жодного типу молодіжної субкультури не існує, вона постійно перебуває в пошуку нових форм самореалізації.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Виступи студентів з рефератами.
3. Ознайомлення з молодіжними та дитячими організаціями Чернігівщини.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Робота в мікроколективах: підготувати повідомлення про громадські організації - Скаути, Пласт, Гайдівський рух, СПОУ, Молода січ, використовуючи періодичну літературу.

ТЕМА 3. МЕТОДИКА КОЛЕКТИВНОГО ТВОРЧОГО ВИХОВАННЯ

Мета: ознайомити студентів із особливостями методики колективної творчої діяльності, її основними етапами, з класифікацією колективних творчих справ; формувати вміння готувати і проводити колективні творчі справи.

Основні питання теми

1. Поняття колективної творчої справи (КТС).
2. Методика організації колективної творчої діяльності.
3. Види колективних творчих справ.

Література

1. Зоц В. КТД - колективна творча діяльність // Завуч. - 2004. - №3 (січень). - Наша вкладка.
2. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел. - М.: Педагогика, 1989.
3. Иванов И.П. Методика коммунарского воспитания. - М.: Педагогика, 1990.
4. Колективні творчі справи // Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. - С. 169-173.
5. Шмаков С. Какой должна быть коллективная творческая деятельность // Народное образование. - 1999. - № 5. - С. 194-200.

Теоретичний блок

Демократизація й гуманізація сучасної школи вимагають демократизації й гуманізації методики виховної роботи. Цей процес визначають за такими принципами:

- дорослі та діти, поєднані спільною метою, спільними життєво важливими турботами створюють разом усе (і навіть урок), будують свої взаємини на принципах співробітництва і співтворчості;
- вихователь у своїй роботі орієнтується на позитивні риси кожного учня, прагне активізувати і розвинути творчі сили дитини;
- організація життєдіяльності дитячого колективу повинна мати творчий характер, відрізнятись гнучкістю форм і різноманітним змістом.

Практика свідчить, що сьогодні таким принципам найбільше відповідає методика колективного творчого виховання (КТВ).

Методика КТВ як система була розроблена доктором педагогічних наук І.Івановим разом з його однодумцями - вченими і практиками. Так, в 60-х роках в Ленінграді, Москві, Пермі, інших містах колишнього СРСР почали формуватися виховні об'єднання дітей та дорослих, які називали себе комунарами: Фрунзенська комуна, комуна ім. Макаренка (КІМ), клуб юних комунарів (КЮК) тощо. Тому методику колективного творчого виховання називають ще методикою Іванова, або комунарською методикою.

Сьогодні методика КТВ має більш поширену назву - методика колективної творчої взаємодії, бо вийшла далеко за рамки школи і використовується там, де необхідно створювати й реалізовувати творчі проекти.

Методика КТВ - це спосіб організації життя дитячого колективу, за якого діти та дорослі як товариші в спільній справі піклуються про поліпшення, зміну навколишнього життя та самих себе; планують, організують і аналізують свою діяльність усі разом через накопичення, осмислення та вибір думок, припущень, ідей кожного, формуючи в діяльності стосунки дружби, поваги, взаєморозуміння й турботи. Отже, методика КТВ - це методика людяності, діяльності, творчості.

Принциповими положеннями методики КТВ є:

1) соціальна спрямованість діяльності - тільки в турботі про свою Батьківщину виховують гідного громадянина. Тому вся колективна творча діяльність має бути спрямована на покращення розвитку своєї школи, дитячого садка чи дитячого будинку, на турботу про громадян (людей похилого віку та інвалідів), які її потребують, на відкриття невідомої сторінки історії, на турботу про куточок природи, на участь у боротьбі за справедливість (соціальну, моральну тощо). Це все забезпечує залучення

дитини до створення умов, у яких вона живе і в яких відбувається її громадянське становлення;

2) *стосунки турботи* - тільки в атмосфері доброзичливих, ширих, демократичних стосунків з дітьми можна розбудити в них інтерес до спільної діяльності. Такі стосунки не виключають вимогливості, але змінюється її характер - вимоги ставить не особисто педагог, а сама справа до всіх його учасників. У такий спосіб відбувається підготовка дитини до майбутньої діяльності, її орієнтація на поліпшення свого мікросередовища;

3) *розподіл колективу на мікроколективи* - творчі групи, екіпажі, бригади, ланки тощо. Щоб у плануванні, організації й аналізі діяльності взяли участь усі члени колективу, необхідна дворівнева організація діяльності: на рівні мікроколективу (3-Ю осіб), де кожен пропонує, обговорює, діє; і на рівні всього колективу, де пропонують, обговорюють представники кожного мікроколективу чи окремі мікроколективи. Мікроколективи можуть бути постійними і тимчасовими. Основа розподілу може бути різною (за інтересами, за бажанням, за місцем проживання тощо);

4) *колективна творча справа* - це форма організації колективної творчої діяльності й разом з тим - основний виховний засіб комунарської методики. Колективні творчі справи (КТС), колективні творчі ігри (КТІ), колективні творчі свята (КТС), колективні організаторські справи (КОС) - це способи організації яскравого, наповненого працею та грою, творчістю і товарищкістю, мрією і радістю, життя;

5) *чергування творчих доручень* - періодичні перевибори органів учнівського самоврядування, чергування (обмін) постійними справами-дорученнями між мікроколективами (через визначений проміжок часу) і таке планування діяльності, за якого кожен із членів колективу обов'язково входить в одну з рад справи, є його організатором. КТС виключає розподіл колективу на актив і пасив. Усі «командирські» пости - по черзі: сьогодні - ти, завтра - я, але завжди разом, за все - відповідаємо;

6) *розмаїтість діяльності* — колективні творчі справи дозволяють комплексно вирішувати завдання розумового, ідейно-політичного, морального, трудового, естетичного та фізичного виховання школярів. Але кожна справа має свою спрямованість, згідно з якою всі КТС можна класифікувати як:

- організаторські;
- суспільно-політичні;
- пізнавальні;
- трудові;
- художньо-естетичні;
- спортивно-оздоровчі;

7) *ради справи* — усі колективні творчі справи очолюють ради, їхня чисельність залежить від масштабу і характеру справи. Ради справи обирають учні або їх створюють як ініціативні групи методом самовисування;

8) *технологічна послідовність* - забезпечення єдності та динамічної послідовності шести стадій в організації тематичного періоду життя колективу взагалі і кожної КТС зокрема.

•• Основні етапи КТС:

/ етап. Попередня робота вихователів:

- визначення ролі даного КТС у житті колективу; висування виховних завдань;
- продумування різних варіантів справи і настановчої (стартової) бесіди;
- розгляд доцільності залучення шефів, старших і молодших друзів, однодумців.

77 етап. *Колективне планування:* колективне уточнення мети діяльності первинного колективу; колективний збір інформації (яка інформація потрібна? як її зібрати?); розвідка справ (школа, шкільний двір, будинок, двір, де живеш, шефи, підшефні тощо); колективний аналіз зібраної інформації, її узагальнення, визначення завдань, справ; загальний збір, збір-старт. На зборі виробляють план майбутньої справи (за допомогою таких форм як захист проєктів, диспут, арбітраж тощо) і вирішують наступні питання:

- Для кого провести цю справу.
- Як краще її провести.
- Кому взяти участь - усьому колективу, окремим (за бажанням) мікроколективам чи вільній бригаді добровольців.
- Разом з ким.
- Хто керуватиме - рада колективу, спеціальна рада справи з представників усіх мікроколективів або командир вільної бригади.
- Де краще провести справу, коли.
- Як розбитися на мікроколективи.

III етап. *Колективна підготовка справи:* керівний орган КТС уточнює та конкретизує план її підготовки і проведення; організує виконання цього плану, доцільно розставляючи учасників по місцях на колективну дію, організує їхні взаємини і заохочує ініціативу кожного; кожен мікроколектив (або вільна бригада) виконує своє завдання, виявляючи максимум творчості, ініціативи, готуючи (таємно) сюрприз для всіх; створюють матеріальну базу, необхідну для проведення КТС.

IV етап. *Проведення КТС:* здійснення накресленого плану; вихователі як керівники і ведучі учасники творчої справи створюють і підтримують мажорний тон, дух бадьорості та впевненості в своїх силах, у здатності нести людям радість, прагнення долати труднощі.

V етап. Колективне підбиття підсумків КТС: аналіз на рівні мікроколективів, де кожен висловлює свою думку за такими запитаннями:

- Що вдалося зробити з накресленого? Завдяки чому?
- Що варто використовувати надалі?
- Що перетворити на традицію?
- Як можна діяти по-іншому? Що можна зробити краще?
- Кому сказати «спасибі»?

Потім думки мікроколективів виносять на загальний збір, де рада справи формує колективну оцінку, враховуючи не тільки роботу мікроколективів, а й свою.

VI етап. Найближча післядія КТС: справу завершено, а що далі? Виконують рішення, прийняті назагальним у зборі; вносять зміни у творчі почергові доручення мікроколективам, читають книги за матеріалами справи, придумують нові КТС тощо.

I Орієнтовний перелік КТС

Організаторські справи: загальний збір (збір-народження колективу, загальний збір за тривоною, збір «Розкажи нам про себе»), «Чергування творчих доручень», колективне планування (збір-старт, розвідка справ і друзів, анкети пропозицій тощо), колективне обговорення зробленого (збір-вогник, газета-блискавка, лінійка з творчими рапортами, «жива газета») тощо.

Суспільно-політичні справи: зоряний марш-похід, маївка, прес-бій, прес-конференція, «капелюшна дискусія», агітбригада, «круглий стіл» оглядачів, конкурс політичного плаката, конкурс малюнків на асфальті, телемости, арбітражі тощо.

Пізнавальні справи: клуб допитливих («чомучок»), турнір-вікторина, естафета улюблених занять, турнір ораторів, розповідь-естафета, конкурс фантастичних проєктів, виставка технічної творчості, «турнір знавців життєвих премудростей», «глумачний словник» тощо.

Трудові справи: «Майстерня Саморобкіна», «Книжкова лікарня», «Снігова казка», трудові атаки, трудові операції, трудові десанти тощо.

Художньо-естетичні справи: конкурс інсценованих пісень; літературний карнавал; фестиваль аматорських фільмів; огляди читців; співаків, танцюристів, музикантів, пантоміми, спортивних танців, «Вечір поетичних почуттів»; конкурс живих картин; «Збори невідомих поетів»; літературно-музична вітальня; конкурс усних розповідей; музичний клуб; концерт-ромашка тощо.

Спортивно-оздоровчі справи: «Веселі старты», день відкритих стартів, народні спортивні ігрища, свято Мийдодира, «космічні змагання», сьюта туристських ігор, весела спартакіада, весняне свято м'яча і скакалки, військово-спортивні ігри на місцевості тощо.

Успіх справи багато в чому залежить від того, з якої ноти взаємин почне педагог свою роботу з колективом дітей. Вихователь з самого початку повинен намагатися стати для вихованців старшим другом, якому цікаве їхнє життя, у якому він з радістю візьме участь і зможе їх чогось навчити, навчаючись сам.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Розробка та проведення одного з видів КТС.
3. Розв'язання педагогічної ситуації.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Підготувати конспекти КТС, провести їх в аудиторії під час заняття.

ТЕМА 4 . ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

Мета: досягти усвідомлення студентами особливостей виховної роботи в ДОТ, ознайомити з віковим підходом в організації виховного процесу в ДЛТ; сформувати вміння проводити роботу з дітьми, враховуючи вікові та індивідуальні особливості.

Основні питання теми

1. Виховна робота в ДОЛ.
2. Віковий підхід в організації виховної роботи в ДОЛ.

Література

1. Зайченко І.В., Олійник Н.А., Богдан Т.М. Виховна робота в дитячих оздоровчих закладах. - Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка. - 2004.
2. Макаренко І.В. Організація життя дітей в летньому таборі // Воспитание школьников. - 1992. - № 1/2. - С. 18-21.
3. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі: Навчальний посібник / Є.І.Коваленко, А.І. Конончук, І.М. Пінчук, В.М.Солова. - К.: ІЗИН, 1997. - С. 4-31, 36-40.
4. Солова В.М., Яковець Н.І. Педагогіка літнього оздоровчого табору. - Ніжин: НДПУ, 2000. - С.3-4.

Теоретичний блок

Чільне місце в організації змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення дітей та учнівської молоді займають літні оздоровчі табори (ДОТ).

Дитячий оздоровчий табір (ДОТ) - позашкільний виховний заклад, що створюється з метою зміцнення здоров'я, організації активного відпочинку, задоволення інтересів і духовних потреб дітей і підлітків.

/ Виховна робота в ДОТ включає розумне поєднання відпочинку, спорту з пізнавальною, естетичною, оздоровчою діяльністю. Зміст, форми та методи роботи в ДОТ визначаються його статутом, педагогічним колективом і ґрунтуються на принципах ініціативи та самодіяльності дітей та учнівської молоді, демократії і гуманізму, розвитку національних і культурно-історичних традицій, пріоритетності загальнолюдських духовних досягнень і цінностей.

Після деякого спаду мережа літніх таборів постійно відновлюється, розширюється, виникають нові типи ЛОТ, збільшується термін їх функціонування. До традиційних типів оздоровчо-виховних закладів в літній період належать табори: заміські оздоровчі; наметові; туристсько-спортивні; соціально-реабілітаційні; праці та відпочинку; оздоровчо-спортивні; санаторного типу; всеукраїнські; профільні; літні площадки.

Виховна робота в ДОТ має ряд специфічних особливостей:

По-перше, виховний процес у літньому оздоровчому таборі планується і здійснюється з урахуванням того, що діти повністю відірвані від сім'ї, батьківського піклування і захисту, їх виховного впливу. Тому педагогічний колектив табору повинен забезпечити повноцінне життя дітей.

По-друге, всі види виховної діяльності здійснюються в тимчасових різновікових колективах, з різним соціальним досвідом дітей, умовами життя і виховання.

По-третє, виховна робота будується на принципах добровільної участі дітей у різних справах, у вільному виборі ними занять.

По-четверте, короткотривалий період існування табірної колективу вимагає чіткого початку і завершення табірної зміни, обов'язкової оцінки діяльності кожної дитини.

По-п'яте, у новому оточенні, під час активного спілкування, повніше розкривається особистість дитини.

По-шосте, у виховному процесі літнього оздоровчого табору беруть участь як професійні педагоги, так і представники інтелігенції, робітників, студентів, які будують свої стосунки з дітьми, часто на основі педагогічної інтуїції та власного досвіду.

По-сьоме, виховний процес в ДОТ здійснюється в сприятливих умовах природного і соціального оточення.

По-восьме, виховна робота з дітьми повинна забезпечити дотримання ними режиму дня, порядку і чистоти спальних будинків, чистоти білизни, виконання дітьми санітарно-гігієнічних вимог. Особливо уважно треба організувати виховну роботу по збереженню стану здоров'я дітей, профілактиці захворювань, створення порядку та затишку в спальних приміщеннях, ігрових кімнатах, кінозалах, місцях відпочинку. Значне місце у виховній роботі з дітьми відводиться культурі харчування.

По-дев'яте, особливістю виховної роботи в дитячому оздоровчому таборі є оздоровлення дітей з використанням рік, озер, моря, лісу, транспортних екскурсій. Саме тут повинна бути чітка виховна робота по самозбереженню життя дітей і вихователів, попередженню можливого травматизму і захворювань.

По-десяте, велика кількість виховних завдань, які потрібно вирішувати протягом зміни, створюють напружений ритм роботи всього педагогічного колективу, мобілізують його творчі сили і допомагають у досягненні основної мети:

- оздоровлення дітей, створення у них емоційного настрою, внесення настрою гри, романтики в їх повсякденне життя;
- виявлення інтересів, захоплень дітей, розвинення бажання отримати нові знання, вміння, навички;
- вчити дітей діяти в колективі;
- залучення до трудових справ на користь і радість оточуючих.

В ЛОТ вожаті будуть мати справу з різновіковими колективами, тобто такими, які об'єднують дітей різного віку однією цікавою для всіх справою. Тому вирішення виховних завдань у різновікових дитячих загонах обов'язково має спиратися на віковий підхід у формуванні особистості.

Здійснення вікового підходу до виховного процесу в умовах ДОТ передбачає:

- постійну увагу до вікових особливостей формування особистості дітей і підлітків, своєрідності їхнього духовного світу, піклування про гарний емоційний і фізичний стан кожного вихованця;
- урахування протиріч розвитку особистості, спричинених віковими змінами, акселерацією, екологічними катаклізмами тощо;
- побудова системи виховної роботи відповідно до психологічних особливостей дітей кожного вікового періоду і концепції їх розвитку.

Різновікові дитячі колективи мають широкі виховні можливості: це пряма передача досвіду від старших до молодших, це реалізація вікових потреб (у молодших - мати друга і бути схожим на нього, у старших - утвердитися в ролі лідера).

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Розв'язання педагогічних ситуацій.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. З курсу психології пригадати особливості розвитку та поведінки дітей і підлітків кожного вікового періоду. Продумати специфіку роботи з ними в дитячому оздоровчому таборі. Копилку справ законспектувати в зошит.
3. Підготувати інтелектуальні ігри за вказівкою викладача в аудиторії під час заняття.

ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПЕРІОД ТАБІРНОЇ ЗМІНИ

Мета: ознайомити студентів з виховними завданнями, формами та видами роботи в орперіод табірної зміни; сформувати вміння проводити вечірні вогники в загоні.

Основні питання теми

1. Особливості організаційного періоду.
2. Педагогічні завдання оргперіоду табірної зміни.
3. Форми й види діяльності дітей та підлітків в організаційний період.
4. Організація вечірніх «Вогників» у таборі.

Література

1. Зайченко І.В., Олійник Н.А., Богдан Т.М. Виховна робота в дитячих оздоровчих закладах. - Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка. - 2004.
2. Каникули: відновлення традицій // Шкільний світ. - 2002. - № 20 (148). - С.3-6.
3. Кудинов Ю. Модели организации летнего отдыха (Организация вечерних «Огоньков» в летнем лагере) // Народное образование. — 1999. - № 5. - С. 58-61.
4. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі: Навчальний посібник / Є.І.Коваленко, А.І. Конончук, І.М. Пінчук, В.М.Солова. - К.: ІЗІН, 1997. - С. 4-31, 36-40.
5. Солова В.М., Яковець Н.І. Педагогіка літнього оздоровчого табору. - Ніжин: НДПУ, 2000. - С.3-4.
6. Троценко Н.Є. Вечір знайомств // Практична психологія та соціальна робота. - 2000. - № 5. - С. 22-23.

Теоретичний блок

Табірна зміна в своєму розвитку має ряд закономірностей та проходить певні етапи (періоди): організаційний, основний, заключний (підсумковий).

Організаційний період зміни розпочинається з заїзду дітей і триває три-чотири дні. Оргперіод - це перехід дітей від одного життя до іншого, час звикання до нових умов, до нових вимог, до нового режиму, раціону харчування.

Колектив у цей період - мета та об'єкт виховних дій вожатих. Діти відчують стан адаптації, загальної емоційної напруженості, спричинений неоліком інформації про закони, норми, вимоги нового колективу, про його членів, вожатих, про своє можливе місце в колективі. Ніхто не знає, як поставляться до нього товариші, як складуться його взаємини з вожатим, чи зможе колектив задовольнити всі його потреби і справдити сподівання. У загоні - атмосфера святковості, схвильованості, прийняття себе, інших, нового стилю життя, нових видів діяльності, норм спілкування («фестивальний рух»). Діти намагаються виявити себе перед новими знайомими в найкращому вигляді, а це сприяє завищеній оцінці підлітками своїх можливостей. Більшість з них схильні вважати себе готовими до виконання головних ролей громадсько-організаторської діяльності. Дії загону оцінюються некритично. Головним інтересом в цей період життя дітей є потреба в пізнанні та орієнтації у новому середовищі; в інформації про норми, вимоги нового колективу, про своє місце в ньому. Потреба в активній діяльності сприяє включенню дітей у роботу, спілкуванню з товаришами.

На основі безпосередньо емоційних контактів починають складатися міжособисті зв'язки і відношення, що приводять до створення неформальних груп емоційно-психологічного характеру. Групи ці нестійкі і не зв'язані між собою.

Цілі педагогів в організаційний період - згуртувати дитячий колектив, для того щоб зробити його у подальшому інструментом виховання особистості; організувати життя дітей; допомогти їм адаптуватися в нових умовах.

Педагогічні завдання

1. Організація діяльності і спілкування дітей (допомогти їм швидше пізнати один одного, познайомитися з вожатим, з довіллям; допомогти розкритись у кращих своїх нахилах, широті інтересів, здібностей, знань і вмінь; виробити загальні цілі, завдання, перспективи спільної діяльності; виробити норми, вимоги колективу щодо кожного його члена; сформувані цілеспрямований інтерес до історії, традицій табору; виховувати почуття господаря в таборі, готовність до спільної праці щодо його впорядкування,

бережливе ставлення до майна табору; забезпечити вікові потреби в самодіяльності, громадській діяльності, сформувані активну позицію кожного члена колективу; домагатися, щоб норми, вимоги колективу сприймалися дітьми; формувати особисту готовність слідувати цим правилам, нормам, вимогам).

2. Організація виконання режимних моментів (ознайомити дітей з режимом дня, правилами особистої гігієни та самообслуговування; виховувати свідоме ставлення до режиму дня, правил особистої гігієни та самообслуговування; домагатися прийняття і виконання кожним правил внутрішнього розпорядку; вчити дітей виконувати правила особистої гігієни і самообслуговування, вимоги розпорядку дня).

3. Вивчення дітей, діагностика відносин у створюваному колективі (вивчення інтересів, нахилів, сподівань від табору, досвіду участі в організаторській діяльності; вивчення взаємовідносин; вивчення спілкування в колективі).

Вирішити поставлені завдання можливо лише в процесі діяльності дітей, яка забезпечує наукове пізнання дійсності, пробуджує інтерес, почуття, народжує нові потреби, активізує волю, енергію - усе те, що слугує будівельним матеріалом для розвитку, становлення особистості.

Використовує вожатий в організаційний період такі *методи виховної роботи*:

- переконання (словом, позитивним прикладом);
- колективну суспільно корисну діяльність;
- вимоги;
- доручення (тимчасового характеру);
- змагання (при проведенні різних творчих конкурсів);
- **ТУ**;
- заохочення.

Рекомендовані *види й організаційні форми діяльності*:

- гра - гра на знайомство і спілкування, вечір знайомств, вогнище дружби, загонові вогники з елементами гри;
- організаційно-громадська - випуск першої стіннівки - уявлення про майбутнє загону - «Здрастуй, табір», чергування в їдальні і таборі, виконання доручень, організація діяльності груп, вибори активу, визначення загальних перспектив перебування дітей у таборі, щоденне підбиття підсумків табірної доби;
- трудова - самообслуговування, чергування в їдальні, благоустрій території, операція «Затишок»;
- художньо-творча діяльність - концерт «Ромашка», конкурс «живих» картин, рисований фільм, музичний експрес, концерт-блискавка;

- інтелектуальна - політичний турнір, конкурс ерудитів;
- пізнавальна - екскурсія по табору, бесіди з краєзнавства;
- фізкультурно-спортивна - зарядка, проведення веселих змагань;
- санітарно-оздоровча - медичний огляд, виконання санітарно-гігієнічних вимог, додержання режиму дня.

Необхідно чітко спланувати перші дні зміни. Планування оргперіоду проводиться до заїзду дітей. Кожна справа не повинна вимагати тривалої підготовки і проходити не більше 50 хвилин. Головне - помітити кожную дитину, дати їй доручення.

Організаційний період включає в себе такі види діяльності:

1. Заїзд дітей у табір, комплектація загонів.
2. Збір знайомств у загоні.
3. Організаційний збір загону. Збір знайомств у таборі.
4. Відкриття табірної зміни, (див. Додаток 1)

Реєстрація - це години, коли формується контингент вашого майбутнього загону. Від того, як ви будете поводити себе під час реєстрації, залежить ставлення до вас батьків, яке передається дітям.

Під час реєстрації необхідні:

- професійний спокій і професійна посмішка;
- табличка на столі реєстрації з позначкою віку дітей;
- щоденник для запису дітей;
- особиста візитка вожатого;
- список «що необхідно дитині в таборі»;
- список дітей формується, враховуючи окремо хлопчиків і дівчат (це для майбутнього поселення).

Після запису дитині вручається візитка загону. Закінчилась реєстрація, і постають інші завдання. Вожатому потрібно:

- зібрати дітей (їх можна впізнати за візитками);
- перерахувати;
- вишикувати парами, перевірити за списком реєстрації і вирушити до спального будинку;
- під час слідування до спального будиночку звертати увагу на особливості рельєфу табору, уважно слухати запитання дітей, цікаво розповідати про табір.

Далі поселення дітей. Житлові будиночки в ЛОТ мають кімнати, в яких розміщується від 4 до 16 дітей. Момент, коли дитина визначиться зі своїм ліжко-місцем, сприймається ним як початок табірної життя.

Вожатому під час поселення дітей варто використати такі прийоми:

- а) зібрати дітей перед будиночком;
- б) перерахувати;
- в) провести інструктаж з техніки проживання в будиночку, пояснити, де що знаходиться і як ним користуватися;

г) при поселенні дітей слід враховувати їх побажання і симпатії.

Після розселення знову зібрати дітей і провести:

а) інструктаж «Що де зберігати»;

б) операцію «Затишок».

Розподіл за загонами та групами відбувається в перший день зміни. Він може здійснюватися за різними ознаками: за віком, інтересами, бажанням дітей. Можуть створюватися різновікові загони. Педагогіка організаційного періоду починається з першого дня. Це найдовший і найважчий день, від якого залежить подальший ритм життя у таборі. Вожаті готують значки-емблеми для дітей, газети-вітання «Знайомтесь, ми ваші вожаті!». На майданчику, де відбувається зустріч дітей, розташовується штаб зустрічі. На столах розміщуються таблички загонів з віковим визначенням (наприклад і загін, 13-15 років). До зустрічі готуються: медичний пункт «Кабінет лікаря Айболита», «Довідкове бюро» - місце, де можна одержати довідку, відповідь на будь-яке запитання. Працюють спортивні, музичні клуби.

Дуже важливий момент в перший день - це знайомство. Збір знайомств у загоні розпочинається зверненням вожатого і вихователя до дітей: розповідають про традиції табору, про себе, свої захоплення та інтереси, розповідають про найбільш цікаві справи у таборі. Діти можуть заповнити анкету:

- що ти вмієш робити, чого можеш навчити товаришів?
- яке доручення хотів би виконувати?
- твої інтереси, захоплення?
- чого б ти хотів навчитись у таборі?

Обов'язково під час збору знайомств вожатий має провести кілька ігор з метою знайомства дітей один з одним, виявлення лідерів загону. Вогник знайомств можна закінчити піснюю.

Літній табір для дітей - це ціла країна, і з нею треба дітей познайомити. Наприклад, організувати в перший день гру-подорож «Здрастуй, табір». Для цієї гри необхідно підготувати маршрутні картки.

Маршрутна картка - це лист, де намальований маршрут подорожі основні визначні місця табору, місце їх розташування, послідовність зупинок на шляху слідування. Під час цих зупинок діти можуть зустріти:

- *Дідуса-Лісовичка* (він розповість про навколишній ліс, про те, як слід вести себе в лісі, поцікавиться, чи можуть діти розпізнавати породи дерев, їстівні гриби);

- *Лікаря Пілюпкіна* (у медичному пункті їх зустріне сестра милосердя і пояснить, навіщо одягати в сонячну погоду капелюшок, запитає, що вони знають про лікарські рослини);

- *Чистьoho Машу* (яка розповідь, як слід прибирати спальні кімнати і будинки, де умиватися).

Зупинки плануються відповідно до змісту потрібної інформації про табір. Героїв кожної станції можуть зіграти колеги або старші діти.

Таким же чином ви можете організувати подорож "Табір піднімає вітрила". Завданнями на кожній зупинці будуть творчі випробування (ігри, танці, пісні, розповіді, скоромовки, приказки).

Можна розбити загін на дві групи розвідників. На чолі кожної - вожатий. Одночасно певним маршрутом групи вирушають у розвідку. Завдання: помітити основні ознаки об'єктів і представити інформацію. Хто принесе більш повну і цікаву, буде нагороджений солодким призом. *Для цієї гри вожатий готує запитання.*

Наприклад:

1. Якого кольору телефон у приймальній директора табору?
2. Скільки сходинок має спуск до моря?
3. Як звати маленьку доньку бібліотекаря?
4. Де в таборі росте найбільше дерево?
5. Скільки умивальників у їдальні?
6. При якій температурі можна купатися?
7. Яка поштова адреса у нашого табору?
8. У який колір пофарбовано медпункт?

Зміст запитань повинен передбачати інформацію про найбільш важливі об'єкти табору, (див. Додаток 2)

Щовечора в кожному загоні проводиться «вогник». «Вогник» - це колективне обговорення загonom і вожатим прожитого дня, аналіз проведених справ, аналіз взаємин. «Вогник» не обов'язково повинен мати атрибутом «вогнище» або свічки. Головне в ньому - зміст і тональність розмови, обговорення. «Вогник» - це осмислення дій, конкретне втілення в життя принципу самоврядування: самі плануємо, самі організуємо, самі проводимо, самі аналізуємо. «Вогник» - це тісне коло друзів. У колі кожен бачить обличчя та очі своїх товаришів.

Дуже важливо, щоб «вогник» був не формальним місцем, а методом відвертого, широкого спілкування. Основна задача «вогників» - рефлексія колективної діяльності, вміння розподіляти в колективі зміст і об'єм роботи, вступати в партнерські стосунки. «Вогник» - важливий засіб формування особистості, самооцінки дітей, їх ставлення до старших і однолітків. Кожний етап становлення дитячого колективу має свої особливості, тому «вогники» кожного табірною періоду мають свої організаційні і виховні функції.

Форми «вогника» можуть бути наступними: аналіз справ; аналіз дня; «вогник» - відверта розмова; «вогник» чергового загону; тематичний «вогник»; «вогник» - сюрприз; «вогник» знайомства.

«Вогник» знайомства - це вечір біля вогнища, де вожатий ознайомлює дітей з традиціями табору, розповідає про себе. Як вільний мікрофон можна використати гілочку, значок-символ табору, емблему загону, свічку. Кожен учасник «вогника», в руках якого «вільний мікрофон», розповідає про себе, свої захоплення, друзів.

Для дітей старших загонів можна провести «вогник» у формі «концерту-відвертості». Як естафета використовується конверт із питаннями з різних галузей знань. Наприклад: чи любиш ти пісню, поезію? Прочитай вірші улюблених поетів. (Кількість питань має відповідати кількості дітей у загоні)

Для дітей молодшого та середнього віку «вогник» можна провести у формі творчого вітання. Вожатий розбиває загін на групи і пропонує повести творчу веселу розповідь про одного із членів групи. Під час «вогника» слід використовувати ліричні пісні, щоб вони сприяли відвертій розмові дітей.

З молодшими дітьми «вогник» можна почати з легенди про табір, провести розмову про улюблені казки, іграшки.

«Вогник» триває не більше 30 хвилин. На завершення його вожатий може запропонувати вечірню лічилку, після якої не можна порушувати тишу.

На «вогнику» знайомства обирається тимчасовий командир загону з числа дітей, що найбільш проявили організаторські здібності, навички спілкування. Тимчасовий командир на другий день організовує загін, ознайомлює з планом роботи на день (у цьому йому допомагає вожатий).

В організаційний період вихованці кожного загону разом з вожатим вибирають назву і заклинку для свого загону, оформляють свій загонний куточок. Тут слід надати дітям можливість проявити свою винахідливість, ініціативу, (див. Додаток 3)

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Робота в мікроколективах.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Придумати назву, девіз, емблему загону.

ТЕМА 6. ОСНОВНИЙ ПЕРІОД В ТАБОРІ

Мета: ознайомити студентів з методикою планування виховної роботи в таборі, загоні, з документацією, яку повинен вести вожатий; досягти усвідомлення студентами особливостей основного періоду табірної зміни; формувати вміння студентів виконувати обов'язки загонового вожатого та вихователя.

Основні питання теми

1. Методика планування роботи в літньому оздоровчому таборі.
2. Документація загонового вожатого.
3. Задачі основного періоду зміни, види й організаційні форми діяльності.
4. Використання національних традицій і проведення національних свят (самостійне опрацювання).

Література

1. Примерный план воспитательных мероприятий в ДОЛ // Позакласний час. - 2003. - № 11-12.
2. Зайченко І.В., Олійник Н.А., Богдан Т.М. Виховна робота в дитячих оздоровчих закладах. - Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка. - 2004.
3. Канікули: відновлення традицій // Шкільний світ. - 2002. - № 20 (148). - С.3-6.
4. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі: Навчальний посібник / Є.І.Коваленко, А.І. Конончук, І.М. Пінчук, В.М.Солова. - К.: ІЗИН, 1997. - С. 4-31,36-40.
5. Организация работы в летнем лагере (Из опыта работы прошлых лет) // Позакласний час. - 1998. - №10. - С. 42-64.
6. Оржеховская В.М. Воспитательная работа в летних трудовых объединениях школьников. - К.: Радянська школа, 1988. - 110 с.
7. Пионерское лето. Молодая гвардия, 1979. - 239 с.
8. Свободное время: мы и дети. - К.: Политиздат Украины, 1989. - 136 с.
9. Солова В.М., Яковець Н.І. Педагогіка літнього оздоровчого табору. - Ніжин: НДПУ, 2000. - С.3-4.
10. Соціальна робота в літніх таборах (сценарії) // Практична психологія. - 20000. - № 4. - С. 15-24, - № 5. - С.21-23

Теоретичний блок

Планування виховної роботи у таборі вимагає певної послідовності, системності та спадкоємності. Починаючи планування, вожатий і вихователь вивчають державні документи з питань виховання підростаючих поколінь, ознайомлюються з інструктивними матеріалами відповідних організацій, з публікаціями в педагогічній пресі про організацію літнього відпочинку дітей і молоді. Велике значення має врахування визначних дат і свят, що припадають на цей період, подій, що відбуватимуться в країні і за кордоном, календаря літніх пам'ятних дат, традицій табору, місцевих умов і можливостей, вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів і підлітків.

У кожному таборі складаються перспективний план на літо, календарні плани роботи табору і загону на зміну, план-сітка загонних справ, плани роботи гуртків, клубів за інтересами, робочі плани загонних вожатих (вихователів), методиста, заступника начальника табору з питань виховної роботи, конкретні плани підготовки та проведення різноманітних справ у таборі.

Вимоги до плану:

- суспільно корисна спрямованість, єдність із сучасністю;
- необхідність чітких, конкретних, практичних справ, підпорядкованих визначеній меті;
- послідовність, конкретність і посиленість плану для виконання;
- урахування вікових особливостей.

Перспективний план роботи складається на всі зміни начальником табору разом з методистом, заступником та іншими членами педагогічного колективу. Він обговорюється і затверджується педагогічною радою до заїзду дітей у табір. Перспективний план може включати такі розділи: характеристика регіону, що оточує табір, його матеріальної бази, виховні завдання, зміст виховної діяльності табору і його основні напрямки: національне виховання, організація суспільно корисної праці і трудове виховання, розвиток допитливості та пізнавальної активності, естетичне виховання і розвиток культури спілкування, фізичне виховання і валеологічна, туристична й екологічна робота, організаційно-методична робота, школа дитячого самоврядування в умовах табору тощо.

Календарний план роботи складається на одну зміну з урахуванням завдань, що зазначені в перспективному плані роботи табору, і пропозицій загонів. З метою активізації вихованців (загонів) рада табору оголошує конкурс на кращу пропозицію у план і здійснює розвідку корисних справ. Після обговорення пропозицій рада табору складає календарний план роботи табору і визначає, який загін і хто з членів ради табору відповідає за

підготовку і проведення тієї чи іншої справи. На зміну доцільно планувати не більш як 4-5 загальнотабірних справ для всіх загонів, оскільки кожна з них вимагає тривалої і ретельної підготовки.

Календарний план табору має, як правило, три розділи: загально-табірні справи, робота з проведення заходів у загонах, оздоровлення. У додатках до плану подається розклад фізкультурних занять, робочих гуртків, клубів, секцій, фіксуються дні чергування загонів. На основі цього плану складається шіан-сітка роботи табору на кожну зміну, який вивішують на видному місці для загального огляду.

Календарний план роботи загону складається дітьми разом із загоновим вожатим на одну зміну. При складанні календарного плану насамперед необхідно врахувати пропозиції дітей. Порадитись з ними і з'ясувати їхні інтереси і побажання допоможуть такі форми залучення вихованців до планування роботи загону.

1. Конкурс ланок на кращі пропозиції до плану роботи загону з метою залучення всіх вихованців до планування, врахування захоплень, інтересів і бажань дітей у загоні.

2. Анкета «Хочу, щоб це було. Хочу, щоб було так!» Орієнтовні запитання анкети: Які справи ти пропонуєш провести в загоні? Організатором якої справи ти хотів би бути сам? Відповіді на запитання анкети дадуть можливість внести до плану найбільш важливі та цікаві справи.

3. Експертний випуск газети «А як у вас?»

У газеті лише запитання і вільне місце для відповідей: як, у вас у школі проводять диспути, туристичні походи, зустрічі тощо? Які справи у школі чи в таборі, де був раніше, тобі запам'ятались?

4. Усне опитування «Ваша думка, ваша пропозиція». Його проводять дитячі репортери серед дітей і дорослих.

5. «Скарбничка пропозицій». У загоні вивішується великий конверт чи ящик «Бажаю - пропоную». Для того щоб скарбничка була більш дійовою і стимулювала дітей до прояву творчості, ініціативи, можна протягом дня випустити одну-дві «Блискавки» чи зробити повідомлення в загоні про пропозиції, що надійшли від дітей.

У період планування слід враховувати, що особливої уваги і піклування потребують наймолодші школярі. Тому до плану роботи необхідно внести ігри, конкурси, змагання для молодших дітей. Рада загону розглядає пропозиції дітей, вожатого, вихователя і найцікавіші з них включає до проекту календарного плану. До нього вносяться і загальнотабірні заходи.

На зборах загону чи під час вечірнього «вогника» голова ради загону доводить до відома дітей проект плану. Вони можуть внести зміни, доповнення чи виправлення. З усіма змінами план роботи затверджується

шляхом відкритого голосування. На цих самих зборах визначаються відповідальні за виконання кожної справи (це можуть бути ланки, творчі групи чи окремі члени загону). Важливо, щоб при розподілі роботи ніхто не залишився без доручень, без конкретних завдань.

Кількість запланованих справ має бути реальною, тобто посильною для виконання.

На основі затвердженого плану складається *календарний план-сітка роботи загону*, який звичайно вивіщується у «загоновому куточку».

Підготовка до табірних і загонових справ, режимні моменти, справи, що проводяться регулярно та увійшли у повсякденне життя табору (прогулянки, купання, заняття фізкультурою тощо), фіксуються у *планах роботи на день*. У таборі такий вид плану для окремих загонів дістав назву «*путівка дня*» (див. Додаток 4). Він може бути у двох варіантах (на випадок дощової погоди) і складається з таких частин: дата, час проведення за годинами (ранок, день, вечір), справи загону на день (детально), відповідальні за виконання.

Календарний план роботи табору і загону може коригуватися. Інколи виникає необхідність провести захід, що не планувався, або навпаки, відмовитися від тієї справи, що була запланована. Тому в таборі широко використовується планування роботи на наступний день, що вносить відповідні корективи в «путівку дня» кожного загону

На основі щоденних загонових планів старший педагог-організатор разом з черговим по табору складають *зведений план роботи табору на наступний день* і вивіщують на щиті «Сьогодні у таборі». При проведенні загальнотабірних справ і свят зведений план може бути оформлений як яскрава програма дня.

Фізкультурний і музичний керівники, лікар, керівники гуртків мають особисті плани роботи. Окремий план роботи складає і вожатий (вихователь) загону.

Особистий план роботи вожатого - не копія плану загону. У цьому плані накреслюється, з ким із вихованців необхідно поспілкуватися, кому допомогти у виконанні доручення, кому із батьків дітей послати вітання з нагоди гарних вчинків і справ їхніх сина або доньки тощо, передбачається, що слід зробити особисто вожатому для здійснення плану роботи загону.

Вожатий веде «*Педагогічний щоденник*», в якому відображаються результати спостережень за дітьми, їх взаємовідносинами. «Педагогічний щоденник» — це результат творчості вожатого, його роздумів. Він не лише допомагає організувати час, а й учити, як аналізувати свою роботу.

Водночас щоденник - це і робочий документ, в якому вожатий аналізує кожний прожитий день, робить висновки, узагальнення, накреслює план на перспективу. Щоденник допомагає фіксувати найбільш цікаві

сторінки життя загону, бачити дитячий колектив, Його радощі та перемоги, розчарування і пошук і є звітним документом, де узагальнено всю денну діяльність загону. Щоденник заповнюється за встановленою формою, що полегшує аналіз змісту роботи із загonom. Рекомендується така форма записів:

1. Назва табору, загону, девіз. Черговість зміни. Прізвище, ім'я вожатого. Дата (рік, місяць, число) початку і кінця зміни. Дитяча рада загону (актив). Закони дитячого колективу. Загонова пісня.

2. Список вихованців у вигляді таблиці .

Прізвище, ім'я дитини, номер путівки	Число, місяць, рік народження	Дом. адреса, телефон	П.І.П. батьків	Місце роботи, телефон батьків	Уподобання дитини	Особливі прикмети

Список дітей з послабленим станом здоров'я і рекомендації лікаря.

3. Режим дня в таборі.
4. Загальнотабірні справи.
5. План-сітка роботи загону.
6. Путівка дня загону.
7. Графік роботи гуртків, клубів.
8. Особистий план роботи вожатого, вихователя на кожний день.
9. Звіт про проведену роботу.

Основний період табірної зміни. Цим періодом називають дні, що слідують за оргперіодом і завершуються за три дні до кінця зміни.

Мета педагогів в основний період - перетворити колектив загону на інструмент цілеспрямованого формування певних якостей особистості у дітей, що його становлять.

Педагогічні завдання загального характеру:

- створення умов для організації виховної, розвивальної та оздоровчої діяльності та спілкування дітей;
- розвиток і єднання колективу загону, здатного впливати на особистість дитини;
- створення умов для реалізації особистості кожної дитини.

Завдання з оздоровлення, забезпечення охорони життя та здоров'я дітей:

- виховувати свідоме ставлення до зміцнення свого здоров'я;

- продовжувати виховувати свідоме ставлення до режиму дня, виконання правил особистої гігієни, санітарії;
- забезпечити систематичне заняття фізичною культурою і спортом дітей загону;
- забезпечити виконання дітьми заходів з охорони життя та здоров'я;
- забезпечити виконання дітьми режиму дня, правильне чергування фізичних, емоційних навантажень протягом дня і всього періоду;
- забезпечити виконання рекомендацій лікаря дітьми, які потребують лікарської допомоги.

Завдання з інформаційного забезпечення виховного процесу:

- цілеспрямоване вивчення колективу загону з метою збирання діагностичної інформації (стан окремих дітей в колективі, успіхи у згуртуванні колективу, відносини і спілкування в колективі);
- збирання оперативної інформації для проведення конкретної колективної та індивідуальної діяльності дітей.

Умови для забезпечення виховного характеру діяльності в основний період:

- суспільно корисна спрямованість справ;
- творчий підхід до змісту й організації справ;
- забезпечення єдності, взаємозв'язку виховних завдань в організації кожної справи;
- різноманітність видів діяльності, добровільність вибору справ, можливість кожного задовольнити свої потреби;
- логічність у послідовності справ залежно від стану сформованості колективу;
- збільшення обсягу й інтенсивності загальних справ наприкінці основного періоду;
- встановлення контактів з колективами інших загонів;
- поєднання колективних і групових форм організації справ;
- наявність улюбленої справи в діяльності загону;
- змагання;
- організація діяльності через актив.

Таким чином, головне завдання основного періоду - забезпечити зайнятість кожної дитини. Для дітей необхідно запропонувати справи, які відповідають їх розвитку і віку, тому що зайнята дитина - це керована дитина. Основний період має складатися з корисних, розвивальних занять. У перелік цих занять можна включити: спортивні ігри, прогулянки по лісу (лугу), дискотечні програми, пізнавальні ігри-вікторини, бесіди на життєві теми, купання, загоряння, читання книг, екскурсії і походи, рухливі ігри, міні-вистави, трудові операції щодо наведення чистоти, благоустрою табору,

заняття у гуртках, творчі конкурси, розучування і виконання нових пісень, танців тощо.

Великого значення в основний період набуває особистість вожакого, його вміння проявляти свої знання, творчі здібності, обрати належний ступінь педагогічного втручання в організацію колективної діяльності. У період прихованих конфліктів у колективних відносинах функція вожакого арбітражна, у період морально-вольової напруженості - помічник дітей.

Методи роботи в основний період:

колективна суспільно корисна діяльність; доручення; змагання; гра; заохочення; переконання; вимоги.

Рекомендовані види і організаційні форми діяльності:

- конкурси, огляди, змагання з різних видів діяльності, які сприяють самовизначенню загонів, що проявляють перші колективні емоції, першу спільну радість;
- справи комплексного характеру (День миру, День пам'яті, операція «Наш друг - природа», «День милосердя»);
- організаційно-громадська діяльність, колективне планування діяльності загону, дружини, збір з планування роботи, організація справ, участь у роботі творчих труп, ради справ;
- трудові справи, самообслуговування, чергування в їдальні, по табору, благоустрій території.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Робота в творчих мікрогрупах.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Продумати та написати план роботи загону на день (путівка дня).
3. Підготувати сценарій свята в таборі (тематичне свято, конкурсна програма, розважальна програма, пізнавальна програма).

ТЕМА 7. ІГРИ В ЖИТТІ ДОТ

Мета: формування вмінь студентів організовувати і проводити різні форми ігрової діяльності дітей; закріпити знання щодо організації ігри з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей та підлітків.

Основні питання теми

1. Значення ігрової діяльності для розвитку дитини.
2. Види ігор.
3. Правила витівника.

Література

1. Билеева Л.В. Подвижные игры. - М., 1985. - 208с.
2. Билеева Л.В., Таборко В.А. Игра?... Игра! - М.: Молодая гвардия, 1988. - 223 с.
3. Володченко В.Ю., Юмашев В.Б. Выходи играть во двор. - М.: Молодая гвардия, 1989.- 141 с.
4. Всегда всем весело. - М., 1969. - 446 с.
5. Гамалій А.Г. Настільні, мовні ігри. - К.: Радянська школа, 1969. - 152 с.
6. Геллер Е.М. Наш друг игра. - Минск: Народна асвета, 1979. - 96 с.
7. Геллер Е.М., Коротков И.М. и др. Веселье старти. - М.: Физкультура и спорт, 1978.-119 с.
8. Гельфай Е.М. От игрн к самовоспитанию. - М.: Просвещение, 1971. - 103 с.
9. Гершензон М.А. Головоломки профессора Головоломки. - М., 1992. - 142 с.
10. Глязер С. Ларчик с играми. - М.: Детская литература, 1975. - 240 с.
11. Демчишин А.А., Мозола Р.С. Рухливі ігри. - К.: Радянська школа, 1985. - 190 с.
12. Занимательный досуг детям. - К., 1993. - 94 с.
13. Игры народов СССР (Сост. Л.В. Бмлеева, В.М. Григорьев). - М.: Физкультура и спорт, 1985. - 270 с.
14. Игрм с карандашом. - М., 1970. - 76 с.
15. Каникульї: игра, воспитание: О педагогическом руководстве игровой деятельностью школьников: Книга для учителя (Под ред. О.С.Газмана). - М., 1988.-160с.
16. Козловский Е.Г. Нам слово «скука» незнакомо. - М.: Молодая гвардия, 1989. - 70 с.
17. Коротков И.М. Подвижные игрн во дворе. - М.: Знание, 1987. - 94 с.
18. Лазаревський В.В. Літературні ігри. - К, 1969. - 176 с.
19. Лукаш А. Игры детей мира. - М., 1977. - 159 с.

20. Минский Е.М. Игры и развлечения в группе продленного дня: Пособие для учителя. - М., 1985. - 192 с.
21. Минский Е.М. От игр к знаниям: Пособие для учителя. - М.: Просвещение. 1987. - 190 с.
22. Минским Е.М. Пионерская игротка. - М., 1987. - 173с.
23. Миронова Р.М. Игра в развитии активности детей. - Минск, 1989. - 176 с.
24. Небезжанська О. Це чарівне слово «Гра». - К.: Молодь, 1981. - 182 с.
25. Никитин Ю.З. Потехе - час: Школа затейных наук. - М: Молодая гвардия, 1980. - 175 с.
26. Никитин Ю.З. 100 затей для детей: Сборник интеллектуальных игр. - К.: Молодь, 1987.-112 с.
27. Поломис К. Дети в летнем лагере: Занятия в дождливую погоду. - М., 1991.-151 с.
28. Поломис К. Дети в пионерском лагере: Прогулки, походн, екскурсії. - М.: Профиздат, 1990. - 143 с.
29. Поломис К. Дети в пионерском лагере. Трудовая деятельность, соревнования и состязания. Игры. - М.: Профиздат, 1989. - 139 с.
30. Соболевский Р.Ф. Логические и математические игры. - Минск: Народна асвета, 1977.-95 с.
31. Ставаймо в коло: Збірник дитячих ігор. - К.: Молодь, 1979. - 120 с.
32. Трёмбовольский ЯЛ. Ваше слово, зрудиты!:(сценарии вечеров для старшеклассников). - М., 1990. - 142 с.
33. Юным затейникам. - М.: Молодая гвардия, 1979. - 78 с.
34. Яланський П.А. Я квача не боюся! Народні ігри: для молодшого та середнього шкільного віку. - К.: Веселка, 1981.-89 с.

Теоретичний блок

Характерною особливістю дітей усіх вікових груп є емоційність і допитливість, прагнення перевірити, випробувати свою силу і спритність, бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути до чогось незвичайного, далекого і прекрасного.

Гру не дарма називають королевою дитинства. Без неї дітям жити невесело, нецікаво. При вмілому використанні гра може стати незмінним помічником вихователя.

В дитячих оздоровчих таборах необхідно створити особливе виховне середовище, яке здатне викликати у дитини позитивні емоції, оптимізм, організувати життя дітей та наповнити його творчістю, пізнанням. Дитина чекає красивої, романтичної обстановки. Така обстановка і повинна створюватись педагогами табору.

Багато виховних задач розв'язується за допомогою ігрових, творчих, спортивних, трудових форм діяльності. Гра - засіб багатогранний. Це і

самостійна діяльність, що сприяє всебічному розвитку особистості, і засіб формування та згуртування колективу, і метод організації інших видів діяльності, і емоційний стан, і засіб спілкування.

Гра - королева табірної життя. Саме в таборі необхідно проводити якомога більше різноманітних ігор.

Залежно від змісту та структури *ігри поділяють на:*

- пізнавальні або інтелектуальні;
- творчі або рольові;
- рухливі та спортивні.

У ЛОТ має скластися система ігрової діяльності. В організаційний період основною формою є колективні творчі справи (КТС), які сприяють створенню дружного колективу. Використовуються різні форми ігрової діяльності: народні ігри; ігри-вікторини; ігри на місцевості; веселий експрес; вечір ігор і сюрпризів, веселі старту. Головний організатор та керівник ігор в цей період - це вихователь або вожатий.

В основній період табірної зміни використовуються різноманітні форми ігрової діяльності: ігри-вікторини; ігри на місцевості; веселий експрес; вечір ігор та витівок; веселі старту. В цей період організаторами ігор стають самі діти спеціально призначені вожатим. Вожатий допомагає дітям підібрати та організувати ігри, забезпечити необхідним реквізитом.

В заключний період підводяться підсумки ігрової діяльності дітей. Виявляються кращі масовики-витівники

Організуючи гру з дітьми треба пам'ятати:

1. Перед початком гри треба зацікавити дітей її змістом, визначити умови проведення гри, ознайомити з правилами, розподілити завдання.

2. Кожна гра має бути забезпечена необхідним для її проведення обладнанням та інвентарем.

3. Необхідно привчати дітей контролювати й регулювати свої дії та сили у грі. Тому доцільним є аналіз, розгляд гри, успіхів і помилок її учасників.

4. Необхідно широко залучити самих дітей при проведенні різних ігор судьями, членами журі, слід пам'ятати, що дітей середнього та старшого віку в основному приваблюють ігри з поділом на команди.

5. Треба прагнути вносити у гру елементи романтики, загадковості, використовуючи для цього розвідку справ, пакети із завданням тощо.

6. Кілька хвилин вільного часу, що з'явилися поміж справами, мають бути використані для рухливих ігор, ігор-забав, ігор-тренувань.

7. Самоконтроль, стриманість, впевненість у своїх діях, спокійний і зацікавлений стан - ці риси допоможуть вихователю вчасно вирішити конфліктну ситуацію, що виникла, встановити психологічну рівновагу.

8. У грі дитина не повинна бути пасивною.

Гра для дітей - важливий засіб самовираження. В іграх виховується дисципліна, діти привчаються до дотримання правил, формується вміння контролювати свої дії, вчинки, правильно та об'єктивно оцінювати вчинки інших. Для вожатих гра - це зручний метод впливу на дітей та вивчення їх особистостей.

А.С. Макаренко говорив, що добра гра - це добра робота в майбутньому.

Існують *поради організаторам ігор*:

1. Посмішка і хороший настрій - основа успіху.
2. Говори чітко, коротко, голосно.
3. Витівника мають бачити всі.
4. Заздалегідь знайди собі помічників.
5. Добираючи ігри, думай про вік учасників, місце проведення, реквізити.
6. Гра не повинна принижувати людської гідності.
7. Будь готовий запропонувати іншу гру, якщо перша не вдалася.
8. Витівник вболіває за всіх.
9. Підбадьорюй і підхвалюй гравців і вболівальників.
10. Умій подякувати всім за участь у грі.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Проведення ігор та змагань (робота в мікро колективах та з усією аудиторією).

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Підготувати три гри - пізнавальну, гру у приміщенні, командну з елементами змагання.

ТЕМА 8. ГУРТКОВА РОБОТА В ТАБОРІ

Мета: формувати у студентів вміння планувати і проводити гурткову роботу в таборі.

Основні питання теми

1. Організація гурткової роботи в літніх оздоровчих таборах.
2. Методика проведення гурткових занять.

Література

1. Богатеева З.А. Чудесные поделки из бумаги. - М., 1992. - 208 с.
2. Вмгонов В.В. Практикум по трудовому обучению: Учебное пособие для студ высш. И сред. Пед. Учеб. Завед. - М.: Академия, 1999. - 256 с.
3. Грин М.З. Шитье из ласкутков: Книга для учащихся / Пер. с англ. ЛН.Белой. - М.: Просвещение, 1981. - 64 с.
4. Гулянци З.К. и др. Что можно сделать из природного материала. - М., 1991.-173 с.
5. Лепим из пластилина / Сост. З.Морина. - СПб.: Кристалл. Корона принт. -1997.-224 с.
6. Молодобоарова О.С. Кружок изготовления игрушек-сувениров. - М.: Просвещение, 1990. - 176 с.
7. Новикова Е.Ф. Мм - художники - умельцы. - Минск, 1991. - 129 с.
8. Олешневич С.С. Техническое творчество в пионерском лагере. - Минск: Польшья, 1983.-111 с.
9. Оригами для знатоков / Касахара К., Такахама Т. - Токио: «АІ8ІО», 1985. -167 с.
10. Перевертень Г.И. Самоделки из бумаги.
11. Самоделки: Методическое руководство. - М., 1992. - 80 с.
12. Сучасне українське народне мистецтво. Живопис. Килими. Тканини, вишивки. Кераміка, форфор, скло. Художні вироби з дерева. - К.: «Мистецтво», 1976.
- 13.Филенко Ф.П. Поделки из природных материалов. - М Просвещение, 1976.-112 с.
14. Шкільне літо: праця і відпочинок. - К.: Політвидав України, 1982. - 108 с.
- 15.Шпаковский В.О. Из того, что под руками. - Минск: Польшья, 1987. - 109 с.
16. Яковлева К.Г. Лесная скульптура. - М., 1988. - 216 с.

Теоретичний блок

Задля забезпечення інтелектуального, емоційного, етичного розвитку, задоволення інтересів та потреб дітей і підлітків в позашкільному оздоровчому закладі планується робота гуртків, секцій, лабораторій, майстерень.

Приблизний перелік гуртків:

- технічної творчості - технічного моделювання, авіамодельний, суднобудівний, автомобільний, радіоелектроніки, фотосправи...
- художньої творчості - драматичний, художнього слова, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва; хореографічні, хоровий, шумовий оркестр, народної музики...
- з естетики побуту - виготовлення сувенірів та іграшок, плетіння гачком та спицями, макраме, художньої вишивки, м'якої іграшки, пошиття одягу, кулінарії, розпису по дереву, батіку...
- наукові - з астрономії, фізики, математики, рідної та іноземних мов, біології, географії, краєзнавства...
- спортивні - з легкої атлетики, плавання, волейболу, баскетболу, футболу, настільного тенісу, шахів, шашок, туризму...

Такий великий вибір гуртків дає змогу охопити всіх дітей, які відпочивають у закладі, тому що вони розраховані на різні інтереси та потреби.

Літній оздоровчий заклад відпочинку приваблює дітей новиною оточення, новими друзями, можливістю вільно обирати заняття, випробувати свої сили в різних видах діяльності.

Керівник гуртку заздалегіть повинен визначити об'єкт(и) праці, підготувати матеріали, інструменти, приміщення, написати календарно-тематичний план роботи гуртка.

Пропонуємо наступну форму плану роботи гуртка.

Календарно-тематичний план роботи гуртка «Назва гуртка»

№ з/п	Тема заняття	Теоретичні відомості	Практична робота	Об'єкт роботи	Матеріали, інструмент
1	Вступне заняття	Правила техніки безпеки при роботі з ... Ознайомлення з матеріалами, інструментами, устаткуванням	-	-	-
...					
6	Заключне заняття	-	Виставка робіт учасників гуртка	-	-

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Планування роботи гуртків («Орігамі», «Лісова скульптура», «Іграшка із пластиліну (тіста)», «Малювання», «Бісероплетіння», «М'яка іграшка», «Випалювання» тощо).

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.
2. Підготувати календарно-тематичний план роботи гуртка на вибір та принести виріб.

ТЕМА 9. ЗАКЛЮЧНИЙ ПЕРІОД ТАБІРНОЇ ЗМІНИ

Мета: ознайомити студентів з основними моментами підсумкового періоду табірної зміни, з вимогами до вожатого та вихователя.

Основні питання теми

1. Черговий загін.
2. Підсумковий період.
3. Пам'ятка вихователю, вожатому.

Література

1. Зайченко І.В., Олійник Н.А., Богдан Т.М. Виховна робота в дитячих оздоровчих закладах. - Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка. - 2004.
2. Канікули: відновлення традицій // Шкільний світ. - 2002. - № 20 (148). - С.3-6.
3. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі: Навчальний посібник / Є.І.Коваленко, А.І. Конончук, І.М. Пінчук, В.М.Солова. - К.: ІЗІН, 1997. - С. 4-31, 36-40.
4. Солова В.М., Яковець Н.І. Педагогіка літнього оздоровчого табору. - Ніжин: НДПУ, 2000. - С.3-4.

Теоретичний блок

Рано чи пізно настане день, коли кожному загону доведеться чергувати в таборі. Справа відповідальна і непроста. Вихователь повинен ознайомитися з інструкцією чергування в таборі, пояснити це дітям. Розподілити обов'язки. *Завдання вихователя в день чергування:*

- почати табірний день привітанням з радіорубки, оголосити путівку дня;
- регулярно, кожную годину-півтори перевіряти настрої і підбадьорювати стомлених;
- заповнити журнал відповідального чергового, схема в кожному таборі своя;
- знати про всі візити до табору і виходи дітей і вожатих за територію табору;
- коректувати роботу радіовузла, оголошувати загальнотабірні справи, результати змагань тощо;
- у день чергування вихователь і загін відповідає за виконання табірної режиму, дотримання чистоти, тому ранком разом з медичними працівниками необхідно робити санітарну перевірку табору і спальних корпусів, а в тиху годину і ввечері перевіряти відбій;
- протягом дня разом з дітьми готувати цікаві сюрпризи для загонів;
- у кінці дня підготуватися до звіту про чергування на малій педраді табору;
- не забути підвести підсумки чергування на вечірньому вогнику загону. Подякувати дітям за старанність.

Заключний період зміни ДОТ вносить певні корективи в поведінку дітей, а саме: збудженість, розкутість, зміну цінностей, зміну поведінки, ігнорування вашими попередженнями, бажання в неформальному спілкуванні з друзями, втрачається значущість загонових справ, діти хочуть побувати в заборонених місцях, вони можуть самовільно піти на пошуки сувенірів тощо. Саме в останні дні **зміни** діти можуть скоювати правопорушення: крадіжки, вчиняти бійки, ображення. Але з іншого боку, кожен упевнений у своїх силах, вірить в успіх, займає активну позицію. У колективі - взаєморозуміння, однастайність в оцінках, доброзичливість, піклування, водночас високий рівень вимогливості один до одного. Стає більш ефективною діяльність органів самоврядування, зростає самостійність активу з його добровільними помічниками. Тому, вожатому слід бути внутрішньо зібраним, спокійним, впевненим. Мати чіткий план дій на підсумковий період.

Цілі педагогів у підсумковий період:

- допомогти осмислити і закріпити навички, набуті в таборі;
- захопити дітей перспективою самовиховання;
- підготувати дітей до від'їзду;
- підготувати табір до наступної зміни;
- особливу увагу звернути на охорону життя та здоров'я дітей;
- проаналізувати досягнутий рівень розвитку колективу.

Для вирішення поставлених завдань організовується колективна діяльність дітей:

- діяльність інтелектуально-морального змісту, що завершує велику підготовчу роботу як у загоні, так і в таборі у цілому: виставки, вечори, композиції;
- діяльність спрямована на підбиття підсумків перебування дітей у таборі, підсумкові збори в загоні, таборі, де визначається внесок кожного в загальну справу, відбувається нагородження, висловлюються побажання і даються рекомендації щодо виправлення недоліків;
- діяльність, спрямована на перевірку і закріплення набутих в таборі моральних якостей, знань, умінь, навичок - огляди знань і вмінь, конференції на тему "Чого я навчився в таборі?", готуються накази для дітей наступної зміни;
- діяльність спрямована на пізнання себе як особистості.

В підсумковий період табірної зміни дітям можна запропонувати наступні справи:

*збір «Розкажи все про мене» (диспут) або «Чи даремно пройшли 21 день мого життя» (спор-площадку);

• написати побажання, поради тим дітям, які прийдуть на наступну зміну;

• бесіда «На згадку про літо я візьму додому...» тощо.

Поради вожатому, вихователю:

1. Кожний день повинен приносити дітям щось нове, цікаве, корисне, дивувати їх. Тому не всі «таємниці» відкривайте Одразу, задовольняйте потреби у нових враженнях.
2. Спирайтеся на актив, сприяйте його самостійності, допомагайте укріпляти його авторитет.
3. При плануванні роботи з колективом передбачайте вільний час (гуртки, ігри, читання книг, прогулянки тощо).
4. Завжди будьте уважними, ввічливими з дітьми.
5. Працюйте без крику та підозр. Будьте справедливими та чесними.
6. Не можна знаходитися на очах у дітей без справи.
7. Вмійте бути дітьми. Грайте з дітьми, стрибайте, працюйте.
8. Пам'ятайте: важливе значення має перший момент - момент зустрічі, першого спілкування, перших слів тощо; але запам'ятовується останнє.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних питань теми.
2. Розв'язання педагогічних задач.

Завдання для студентів

1. Опрацювати теоретичний блок та рекомендовану літературу, скласти план-конспект основних питань теми.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПЕРІОД ТАБІРНОЇ ЗМІНИ

Пропонуємо один із можливих варіантів проведення організаційного періоду.

День перший:

заїзд;
розподіл за загонами; ознайомлення з режимом дня в таборі;
екскурсія по табору;
рухливі ігри на повітрі, розучування пісень;
табірна гра «Табір піднімає вітрила»;
гра «Майстерня доброго настрою»;
загонові вогники знайомства.

День другий:

робота з благоустрою загонного місця;
бесіди «Живемо за розпорядком», «Табір - наш дім, і ми господарі в ньому»;
підготовка до свята знайомств у таборі;
робота з виявлення лідерів у колективі дітей;
організаційні збори загонів «Хто поведе за собою».

День третій:

табірна лінійка;
«збір-старт», оголошення путівки дня;
година праці;
колективне планування табірної зміни;
запис у гуртки, бібліотеку;
розучування пісень, репетиції виступів до відкриття табірної зміни;
спортивні ігри, розваги;
загальнотабірне свято «Відкриття зміни у таборі»;
вечірній вогник загону.

ВЕЧІР ЗНАЙОМСТВА

Головна мета заходу - ознайомити дітей з педагогічним колективом і обслуговуючим персоналом, а також один з одним. Цей вечір відбувається в ігровій формі.

Казкар:

У деякому царстві, в Чернігівській державі жив-був Король (директор табору).

І була в нього донька - не царівна-королівна, принцеса-веселушка, а страшнючка-вереднючка (старша вожата). Усе їй не так, не весело їй та самотньо.

Охороняли принцесу та королівство не тридцять три богатирі, а два брати-молодці, не однакові з обличчя (знайомство дітей з охоронниками, які працюють у таборі).

Годували принцесу та все королівство придворні куховари та маленькі кухарята (знайомство з працівниками кухні).

Лікували принцесу та всіх у королівстві видатні лікарі та знахарі (знайомство з медичними працівниками).

І були у короля з принцесою придворні дами та міністри (знайомство з педагогічним колективом та технічним персоналом табору: керівниками гуртків та секцій, фізруками, завідуючими бібліотекою та ігровою, завідуючим господарством, прибиральницями, водієм та іншими працівниками табору).

Одного разу вирішили всі міністри та придворні дами королівства оголосити конкурс на найвеселіше та найдружніше князівство, щоб хоч трохи розвеселити принцесу. Першими завітали до королівства, щоб розвеселити вереднюшку-веселушку, князівство «Арлекінчики» (тобто загін) зі своїм лицарем та його дамою серця (всі знайомляться з вожатими загону і вітають їх, а загін виконує свою пісню, девіз, представляє «візитну картку2»).

Наступними завітали до нас мешканці підводного морського королівства «Осьмініжки» зі своєю Хранителькою вод морських та Нептуном...

А ось притупотіли «Динозаврики» зі своїм головним Тиранозавром та його дружиною...

«Оба-на!» А ось і вони! На чолі зі своєю групою захоплення...

Може зараз що-небудь учудять «Диваки» із князівства дивних. Головним чудесником у цьому князівстві є...

А тепер до нас завітало вухасте королівство «Чебурашок» зі своїми улюбленими Крокодилем Генєю та самим головним Чебурахом...

Таким чином слово надається всім загонам.

Наприкінці вечора знайомства «принцеса» підбиває підсумки імпровізованого конкурсу і вручає солодкі призи найкращим.

<i>Назва загону</i>	<i>Заклична</i>
«Веселка»	«Веселко, веселко, із сонця й води, ми чуйними, добрими будемо завжди»
«Дружні»	«У морі хвиль ми почуємо знов: Віримо в щастя, надію, любов»
«Лідер»	«Кожне діло треба знати, як скінчити, як почати»
«Берегиня»	«Берегиня роду і життя, В родині кожній щастя берегла»
«Червона калина»	«Червона калина хай піснею лине»
«Котигорошко»	«Як будеш сміливим і вправним усюди, Тебе шануватимуть, знатимуть люди»
«Смішинки»	«Ми веселі, жартівливі, любимо пісні і сміх, Свою радість на дозвіллі ділим порівну на всіх»
«Капітошки»	«Криниці людяності, чисті і святі. Вода цілюща треба кожному в житті»
«Знатоки»	«Надо - подкажем, Надо-поможем, Бедьї розделим, Радость умножим»
«Крутые»	«Мы крутые - нас не троньте! Мн с прикидом от «Лемонти»!»
«Козаки»	«З давніх-давен захисник батьківщини, Лицар славетний з степів України»
«Громада»	«Будем дбати, шанувати прадавні криниці»
«Веселка»	«Хай у кожному серці, наче сонячна мрія, заспіває веселка на добро і надію»
«Улмбка»	«Если вместе улыбнемся, то всегда всего добьемся»

Назва загону

Заклична

«Краплинки-
веселинки»

«Ми краплинки-веселинки,
До струмків впадаєм дзвінко,
А струмочки до криниць.
Разом будемо Дружити»

«Поиск» или
«Искатели»

«На свете столько тайн -
Их все не сосчитать,
Но только наш отряд
Их сможет разгадать»

«ВВ» (Взривчатое
вещество)

«Наш отряд ВВ горазд
Подорвать весь лагерь враз»

«Молодість»

«Нам ніколи не буде шістдесят,
А Чотири рази по п'ятнадцять»

«Мурашки»

«Дружно й весело усім
у мурашнику моїм»

«ХІД» (хлопці і
дівчата)

«А ти, душа, добром і совістю цвіла,
ми до щасливого прямуєм джерела»

«Кульбабки»

«Триматись разом, щоб не здуло»

«Данко»

«Рукою мужньою серце дістань
і подаруй його людям»

ПУТІВКА ДНЯ (приклад)

/ день зміни

- 9.00 Ранкова вожатська лінійка. Сніданок. Заїзд і реєстрація дітей.
- 10.00 Розселення дітей.
- 12.00 Екскурсія по табору.
- 14.00 Обід.
- 15.00 Тиха година.
- 17.00 Знайомство з законами, традиціями табору. Збір знайомств в загоні.
- 19.30 Вечеря.
- 20.00 Дискотека.
- 22.00 «Вечірній вогник». Підготовка до сну.
- 22.30 Відбій.

5 день зміни

- 8.00 Підйом.
- 9.00 Сніданок
- 10.00 «Шалій-валяй». пляж.
- 11.00 «Кращі з кращих». Спортивні змагання.
- 12.00 «Гоголь-моголь». Розучування пісень.
- 14.00 Обід.
- 15.00 Тиха година.
- 17.00 «В гостях у баби Уті». Розважальна програма.
- 19.30 Вечеря.
- 20.30 «Салонное танго». Дискотека.
- 22.00 «Вечірній вогник». Підготовка до сну.
- 22.30 Відбій.

17 день зміни

- 8.00 Підйом.
- 9.00 Сніданок.
- 10.00 Ігри на свіжому повітрі.
- 14.00 Обід.
- 15.00 Тиха година.
- 17.00 Екскурсія по місту. (Відвідування театру).
- 19.30 Вечеря.
- 20.00 Дискотека.
- 22.00 «Вечірній вогник». Підготовка до сну.
- 22.30 Відбій.

Приклади конкурсних програм та ігор

КОНКУРСНА ПІЗНАВАЛЬНА ПРОГРАМА „МАНДРІВКА ПО УКРАЇНІ”

Дві команди кількістю 6-8 осіб придумують власну назву та художню композицію «Ми родом з України». Протягом усієї програми звучить українська народна музика, твори українських композиторів, пісні сучасних зірок естради.

Сценарний план

1. Вступне слово ведучого.
2. Художня композиція «Ми родом з України».
3. Етапи вікторини.
4. Підведення підсумків.

Хід справи

1. Вступне слово ведучого.

Ведучий: Погодьтеся, що, називаючи себе українцями, ми часто набагато більше і набагато краще знаємо життя та історію заокеанських країн. Не задумуючись, перелічуємо назви 52 славнозвісних штатів і з труднощами пригадуємо центри українських областей. Захоплюємося талантом англомовних кумирів і не розрізняємо прізвищ Раїси Кириченко і Ніни Матвієнко, у снах піднімаємося на вершину Кордільєрів і не маємо найменшого уявлення про те, як димлять Карпатські гори...

Але якщо не любитимемо свою країну самі, то хто ж поважатиме нас у ній?

Запрошуємо на сцену учасників команд.

2. Художня композиція.

3. Етапи вікторини.

Ведучий: Перед тим, як розпочати наступний тур нашої гри, я хочу попередити вас про те, що в нашій грі існує таке правило: команда, яка отримала за результатами туру меншу кількість балів, втрачає одного учасника до виконання нею музичного номеру.

Відповідь на запитання приймається після підняття сигнальної картки.

Блок 1. Географія

1. Із 5-ти названих міст України назвати одне, яке не є обласним центром.
Кіровоград, Ізмаїл, Суми, Рівне, Миколаїв
2. Із 5-ти річок назвати одну, яка тече не в Україні.
Дніпро, Дністер, Дунай, Єнісей, Прип'ять
3. Із 5-ти держав назвати одну, яка не межує з Україною.
Угорщина, Терція, Німеччина, Румунія, Молдова
4. Із 5-ти міст назвати одне, яке не є українським.
Берегово, Світловодськ, Скадовськ, Кам'янець-Подільський, Суздаль
5. Із названих гір вибрати ті, які знаходяться на території України.
Алтайські, Кордільєри, Тибетські, Карпатські, Альпійські
6. Із названих крайніх точок України назвати зайву.
Чернігівська обл. смт. Мураві', Луганська обл. с. Мелове, Кримський півострів мис Сарич, м. Могилів-Подільський, м. Чоп
Підведення підсумків. Команда, яка набрала меншу кількість балів, показує номер художньої самодіяльності.

Блок 2. Загальні відомості

1. Назвати валюту, яка за всю свою історію на Україні не оберталася.
Карбованець, рейх-марка, лев, купон, гривня
2. Назвати рік встановлення незалежності України.
1954 1990 1980 1991 1986
3. Назвати рік народження СПОУ.
1993 1972 1990
4. Якими словами починається гімн України?
«Слався Україна», «Ще не вмерла Україна». «Хай живе Україна»,
«Моя Україна», «Козацькому роду нема переводу».
5. Назвіть не українські музичні фестивалі.
Червона рута, Слов'янський базар, Таврійські ігри, Базарчик, Юрмала
6. Яке з названих дерев не росте на території України?
Платан, Ясен, Кедр, Клен
Команда, яка набрала меншу кількість балів в цьому турі, показує музичний номер. Підведення підсумків.

Блок 3. Культура

1. Із запропонованих літературних творів назвати праці зарубіжних авторів.
«Енеїда» (Котляревський).
«Борислав сміється» (Франко).
«Гуси-лебеді» (Стельмах).
«Дядя Ваня» (Чехов).
«Кайдашева сім'я» (Нечуй-Левицький).

2. Із запропонованих віршів вказати твори не українських авторів.
«Заповіт» (Шевченко)
«Мирі» (Лермонтов)
«Швачка» (ЛУкраїнка)
«Рідна мати моя» (Малишко)
«Каменярі» (Франко)
3. Ї названих танців назвати український.
Полька, Гопак, Лезгінка, Кадриль, Краков'як
4. Із названих співаків назвати не українського.
Миколайчук А., Зінкевич В., Юрченко Ю., Матвійчук Л., Шевчук Ю.
5. Назвати українські кіностудії.
Ленфільм, ім. Довженко, Мосфільм, Одеська, ім.Горького
6. Назвати українські пам'ятки культури.
Ермітаж
Олександро-Невська лавра
Собор Паризької Богоматері
Київсько-Печерська лавра
Собор Василя Блаженного
Слово журі. Підведення підсумків.

Блок 4. Славні імена

1. Назвати першого президента України.
В. Пинзеник
Л. Кравчук
П. Лазаренко
М. Грушевський
Л. Кучма
2. Назвати першого українського космонавта.
Шохін, Каденюк, Гагарін, Попов, Гречко
3. Вкажіть не українського письменника.
Сверстюк, Франко, Шевченко, Некрасов, Малишко
4. Назвати не українського художника.
Шевченко, Кастанді, Симоненко, Мурашко, Ренін
Підведення підсумків, нагородження переможців.
- Ведучий:** Люди, які не пам'ятають свого минулого, не мають майбутнього. Держава, яка не гуманно ставиться до своєї історії, приречена на зникнення. Давайте цікавитися нашою історією, відповідати за наше сьогодні, і тоді у нас буде майбутнє. До нових зустрічей!

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА «ДЕНЬ ШЕРЛОКА ХОЛМСА»

У першій половині дня відбувається рухлива гра на свіжому повітрі. Діти розподіляються на команди по 10-15 гравців (це може бути і весь загін). Кожна група отримує записку з першим завданням. В ній в будь-якій формі (віршованій, загадок, ребусів, малюнків тощо) визначається об'єкт, де знаходиться повідомлення. Якщо повідомлення у людини, яку діти впізнали, то вони повинні її «вкупити», виконуючи танок, пісню, фізичні вправи тощо. В останньому повідомленні є план, в якому вказано, де заховано скарб (цукерки). Це і буде нагородою для тих, хто першим його знайде. Гра відбувається протягом однієї - двох годин. Ввечері проводиться конкурсна програма «Шерлок Холмс та доктор Ватсон».

Орієнтовні конкурси для ігрової програми

Для участі у конкурсі самостійно формуються пари - Шерлок Холмс та доктор Ватсон.

Конкурс 1. «Розшукується злочинець»

Кожна пара учасників отримує конверт, в якому є опис портрету «злочинця», який знаходиться в залі. Завдання - знайти цю людину. Наприклад: «Особистість артистична, тендітна, тип характеру - ближче до холерика, гурман, стиль одягу переважно спортивний, полюбляє перебувати у центрі уваги».

Конкурс 2. «Показання свідків»

Кожний з учасників заздалегідь вибирає собі репродукцію картини, зміст якої добре відомий. З залу запрошуються «свідки» (на вибір учасників), яким Шерлок Холмс поставить 10-15 запитань, що стосуються зображення на картині. «Свідок» має дати на них відповіді. Завдання «слідчого» - викрити «свідка» в тому, що він дає неправильну інформацію, тобто таку, якої не існує на картині. Чим більше неправильних відповідей буде у «свідка», тим більше балів отримає команда Шерлока Холмса в цьому конкурсі.

Конкурс 3. «Із повідомлень МВС»

Кожна пара учасників отримує конверт, в якому знаходиться опис злочину. Завдання для учасників - встановити, яким чином розгорталася подія цього злочину та в чому його суть, давши переконливе тлумачення наведеним фактам. Наприклад, такий опис: «Швидка допомога» привезла до лікарні людину в тяжкому стані з травмою голови та грудної клітини. У потерпілого в кишені було знайдено велику суму грошей. Потерпілий, коли прийшов до тями, відмовився дати свідчення».

Конкурс 4. «Асоціація»

Шерлок Холмс виходить на деякий час із зали, а ведучий разом із глядачами обирає серед присутніх у залі людину. Шерлок Холмс, повернувшись до зали, має право поставити 10 запитань, що стосуються цієї людини, але запитання повинні бути за типом асоціації. Наприклад: з яким видом транспорту асоціюється ця людина; з якою твариною; з якою квіткою або рослиною; з якою музикою; з якою погодою тощо.

На підставі відповідей-асоціацій Шерлок Холмс повинен вгадати, про кого з присутніх йде мова.

Конкурс 5. «Не залишай відбитків пальців»

Необхідно за допомогою порожньої склянки підняти із стільця тенісну кульку, не торкаючись її руками.

Конкурс 6. «Бюро знахідок»

Заздалегідь будь-хто з болільників складає сумку, до якої кладе кілька речей. Кожній парі учасників вручається «своя» сумка. Їх завдання - знайти хазяїна сумки або хоча б зробити його опис. Наприклад:

1. У сумці важко що-небудь знайти - гребінець знаходиться між сторінками паспорту, старий проїзний квиток опинився серед грошей. Певно, що хазяїн цієї сумки - особа без комплексів та без особливих турбот, але людина дуже доброзичлива і не скупа. Вона не переносить суворої дисципліни, ніколи не поспішає.

2. У сумці є невеликі ножиці, пластир, нитки, в'язальні спиці, розклад потягів та окуляри. Відразу ж видно, що це людина практична, розсудлива, завжди готова до несподіванок, чуйна та порядна, але дехто вважає її занудою.

Після проведення конкурсів підбиваються підсумки, виявляється краща пара серед Шерлоків Холмсів та докторів Ватсонів. їм вручаються нагороди та призи.

РОЗВАЖАЛЬНА ЕКСПРЕС-ГРА «ДЕЛАЙ С НАМИ, ДЕЛАЙ, КАК МЫ, ДЕЛАЙ ЛУЧШЕ НАС!»

Для проведеніи дела необходимо подготовить:

- «станции» с соответствующими заданиями, оформлением и реквизитом;
- маршрутные листы с указанным порядком прохождения станции;
- «Хозяинами» станции могут быть ребята из актива отряда или представители других отрядов.

Задания для станини

1. **«Скороговорки»:** все члены команды вместе три раза подряд произносят скороговорку. Потом, держа за пятку соседа и прыгая на одной ноге, продельшают то же самое еще раз.

2. **Зстафета «Лягушки»:** члены команды по очереди должны проскакать заданную дистанцию в мешке.

3. **«Крокет»:** ребята, встав в колонну, передают мяч между ног, последний человек в колонне с мячом перебегает вперед.

4. **«Морские небылицы»:** ребята одной команды по очереди, добавляя по одному предложению к заданному рассказу, составляют сказку о море.

5. **«Кочки»:** ребята должны как можно быстрее один за другим проскакать по нарисованным «кочкам», но нужно не только быстро пройти дистанцию всей команде, но и как можно меньше попадать в «болото».

6. **«Полоса препятствий»:** все члены команды один за другим проходят турникет (засекается время).

7. **«Шпионы»:** необходимо как можно быстрее избавиться от «шифровки» (газеты), затолкав ее в бутылку.

8. **«Карикатура»:** нарисовать карикатуру на вожатих.

Примечание: команды, пройдя маршрут, возвращаются на исходную позицию. Кто придет первым с лучшими результатами, тот - победитель.

РОЗВАЖАЛЬНА КОНКУРСНА ПРОГРАМА «БУКВОЕДЫ»

Внимательно соберите реквизит для дела: 22 картонных коробки, 14 воздушных шариков, 12 дротики, 2 водных пистолета, 2 теннисных мяча, 12 картонных уголков с буквами, 2 пластиковые бутылки, магнитная лента, 2 ручки, 2 листа бумаги, 2 табло.

В игре принимают участие 8 человек. В каждом конкурсе ребята узнают по одной букве. Таким образом, к концу игры каждая команда должна набрать буквы для того, чтобы составить слово. Количество игроков зависит от количества конкурсов. Также и количество букв в слове зависит от количества испытаний.

В обязательном порядке нужно указывать время, данное на каждое испытание.

После того, как команды составили слово, дается 5 секунд, чтобы обе команды составили фразу. Эта фраза должна быть написана на табло и закрыта для того, чтобы в самом конце игры для проверки правильности фразы открыть табло.

Одна команда собирает слово «ПОБЕДИЛО».

Вторая собирает слово «ЕДИНСТВО».

На табло зашифрована фраза «Победило единство».

Ход дела

1. Вступительное слово.

Ведущий: Здравствуйте, дорогие друзья! Мы рады приветствовать вас на игре «Буквоеды». Для всех вас воспоминания о школе связаны с такими понятиями, как таблица умножения и алфавит. Вот именно с алфавитом и будет связана наша игра. Все конкурсы основаны на поиске букв, из которых в конце игры сложится финальная фраза.

Итак, начинаем!

2. Выход и представление команд.

3. Прохождение конкурсов:

- «**Найди цыпленка**»: в яйце из-под «киндера-сюрприза» найти букву;

- «**Робин Гуд**»: попадание в воздушный шарик провололочкой, в одном из шариков - буква;

- «**Объяснялки**»: отгадать нескольких определений слова, которое начинается на искомую букву

- *бывает магнитное;*

- *сосед на нем садит картошку;*

- *есть у шляпы (поле)*

- *зарабатывают в соревнованиях;*
- *у моей бабушки на носу (очки)*

- *можно с ним остаться;*
- *есть у ботинок;*
- *часть лица неотъемлемая (нос)*

- **«Водные пистолеты»:** перекачав воду из пластмассовой бутылки в стеклянную колбу, добыть из колбы капсулу с буквой;

- **«Насос»:** надуть шарик с буквой внутри так, чтобы тот лопнул;

- **«Арифметика»:** дается несколько арифметических действий, в результате которых получается цифра, соответствующая порядковому номеру искомой буквы в алфавите.

- **«Кегельбан»:** подкатывание теннисного мяча к картонному уголку с буквой;

- **«Спагетти»:** вытягивание магнитной ленты из пластиковой бутылки. На кончике ленты — буква.

4. Составление командами слова и фразы.

5. Награждение победителей.

ПРИКЛАДИ РУХЛИВИХ ТА МАЛОРУХЛИВИХ ІГОР

СВІТЛОФОР

Діти стоять у колі. Ведучий - у центрі. Він швидко називає кольори світлофора. Діти повинні відповідно до кольорів світлофора змінювати рухи.

Зелений - біг по колу;

Жовтий - стояти;

Червоний - присісти.

Хто помилився - виходить із кола. Гра продовжується. Ускладнення гри:

зелений - бігати, плескаючи в долині;

жовтий - стояти руки вгору;

червоний - присісти, взятися за вуха.

Ведучий може назвати колір, якого немає у світлофорі, але в цьому випадку діти мають продовжувати той самий рух, не зупиняючись.

ВУЗОЛ НА КАНАТІ

Двоє гравців, які перетягують канат, намагаються зав'язати на своєму кінці каната вузол. Виграє той, хто зробить це швидше.

ТУРНІР

Два хлопчики стають навколішки, зображаючи коней. Двоє сідають на них верхи. Це - «вершники». За командою «вершники» намагаються скинути один одного з «коня». Виграє той «вершник», який довше протримається в «сідлі».

БОРОТЬБА У КОЛІ

На підлозі креслиться коло діаметром 4 м. У колі дві команди. За сигналом «Почали!» вони намагаються виштовхнути один одного з кола. Перемагає команда, яка виштовхне більше суперників. Можна гру ускладнити: діти повинні стояти на одній нозі.

ВИЯВИ СПРИТНІСТЬ

У гри беруть участь дві команди. Одна з них розташовується між двома паралельними лініями, накресленими на землі. Гравці цієї команди можуть бігати між цими лініями. У гравців другої команди, яка стоїть на відстані 5-Ю м від лінії, в руках тенісні м'ячі. Гравці намагаються попасти м'ячем у супротивника. Гравець, в якого попали м'ячем, вибуває з гри. Для команди він дістав стільки очок, скільки раз до цього він встиг пробігти між лініями. Виграє команда, яка набрала більше очок.

ШАРФ І ВІН

Один із гравців - «він» (ведучий). У другого із гравців у руках шарф (галстук). «Він» намагається торкнутися фавця, в якого шарф. Гравець, якого торкнулися, називатиметься «Він». Гравці намагаються цього уникнути, передаючи шарф один одному. Забороняється тільки кидати і упускати шарф.

ВІН

Один із фавців - «Він» намагається схопити інших. Кожний, кого він ловить, береться з ними за руки. Так вони ловлять інших. Гра продовжується поки не спіймають усіх.

ЗАГОРОДЖУВАЛЬНИЙ ВОГОНЬ

Чотири команди по кутках кімнати. Дві - одна супроти другої - намагаються викрикнути один одному прості послання і отримати відповідь (без сигналів та жестів). Дві інші команди намагаються «перекричати»: Перемагають ті, які швидше виконають завдання.

КРИК НОЧІ

Усім фавцям зав'язують очі, крім командирів, і перемішують у кімнаті. Командири займають будь-які місця в кімнаті далеко один від одного. За сигналом - кличуть свої загони. Перемагає команда, фавці якої збираються раніше.

ХТО НАЙПИЛЬНІШИЙ

На відстані, на якій ще можна розрізнати прості рухи, один із фавців через довільні проміжки часу швидко виконує різні рухи: піднімає руки, чистить зуби і т. ін. Решта фавців повніші записати кожен його рух. Виграє той, чиї записи найбільш точні.

ЧОГО ТУТ НЕ ПОВИННО БУТИ

На певній ділянці місцевості до дерев або кущів прикріплюється щось таке, чого не повинно там бути. Наприклад, до смереки непомітно прикріплюються гілки сосни, до берези - шишка і т. ін. Переможе той, хто помітить усі недоречності.

СЛІПІЙ СТОРОЖ

На пеньок кладемо кілька невеликих предметів. Одному із фавців - «сторожу» - зав'язуємо очі і ставимо його на відстані двох кроків від пенька. Решта фавців повинні непомітно взяти будь-який предмет з пенька. Того, хто при цьому видасть себе шумом, «сторож» виводить з іфи.

ХТО ШВИДШЕ

Вожатий загоноу називає через певні короткі інтервали (з допомогою свистка) п'ять букв. Завдання фавців - вгадати букви і протягом хвилини назвати п'ять міст, назви яких починаються з цих букв. Через хвилину за командою всі перестають писати.

Приклади рухливих ігор для дітей віком 10-12 років

«ПІНГВІНИ» З М'ЯЧЕМ

Дві команди шикуються в колони за лінією старту. На відстані 10 м від неї - прапорці. За сигналом перші номери затискають між колінами один волейбольний м'яч, другий тримають у руках і рухаються до прапорця (діти перехиляються з ноги на ногу, як пінгвіни). Коли граючий дістане прапорець, він передає у свою команду два м'ячі: один - ударом ногою, другий - кидком через Майданчик. Сам стає у кінець своєї команди. Гра закінчується, коли всі «пінгвіни» зроблять перебіжки, і м'ячі знову повернуться до першого номера. Порушенням вважається втрата м'яча під час бігу і прийом м'яча гравцем, який стоїть перед лінією старту.

ПОВІТРЯНИЙ МІСТ

Команди шикуються колонами по росту (спереду найменші) паралельно одна одній. На відстані від них малюють лінію, до якої виходять капітани команд з волейбольними м'ячами у руках. За сигналом кожний капітан кидає м'яч першому гравцю своєї команди, той ловить його, а потім швидко повертає назад і присідає. М'яч від капітана летить до другого гравця, який робить те саме і т. д. Гра закінчується, коли останній гравець передає м'яч капітану і той піднімає його вгору.

Гру повторюють 2-3 рази. Якщо м'яч упав на землю, його можна підняти і продовжити гру. Виграє та команда, яка швидше побудує "повітряний міст".

Приклади рухливих ігор для дітей 13-14 років

ПРИНЕСИ КАНАТ

Команди розташовуються на протилежних сторонах майданчика за лініями. Перпендикулярно до середньої лінії кладуть канат довжиною 4-6 м. За сигналом гравці біжать до каната, щоб заволодіти ним і перетягти на свою сторону. Це нелегко, оскільки суперник намагається зробити те саме. У боротьбі виграє найбільш спритна команда. Гру проводять з різних вихідних положень: стоячи спиною до каната, сидячи по-турецьки. За однакових результатів надається третя спроба.

ПЕРЕПРАВА В ОБРУЧАХ

Команди вишикувані в колону по одному. Перед стартовою лінією в руках у направляючого гімнастичний обруч. За сигналом обруч накладають на пояс два перших гравці і швидко перебігають на протилежний бік

майданчика дистанція до 10-15 м. Перший номер залишається за фінішною лінією, а другий, не знімаючи обруча швидко повертається назад і повторює завдання з третім номером, потім він сам залишається на протилежному «березі», а переправу робить третій номер і т. д. Виграє команда, яка перша закінчила переправу.

БАР'ЄРНИЙ БІГ

Команди вишикувані на стартовій лінії. Поперек дистанції натягнуті три-п'ять довгих еластичних мотузок на відстані 4-5 м між собою. За сигналом учасники по чергово проходять дистанцію туди і назад, перестрибуючи через бар'єри. За торкання до шнура команда отримує штрафне очко. Висота бар'єра варіюється залежно від віку і підготовленості учасників. Перемагає команда, яка першою закінчить естафету і допустить найменше помилок.

Естафети комічного характеру

КАРАКАТИЦЯ

Команди вишикувані в колони по одному. Направляючи у вихідному положенні - упор сидячі із зігнутими ногами. За сигналом вони трошки піднімають таз і швидко пересуваються в упорі на руках до протилежної лінії, розташованої на відстані 5-6 м від старту. Як тільки ноги перетнуть фінішну лінію, гравці встають і бігом повертаються назад, стаючи в кінець колони, а рух починають другі учасники.

РОЗСИПАВ - ЗБЕРИ

Команди вишикувані на старті. У руках у перших номерів по коробці, в якій знаходяться 10-12 тенісних м'ячів. За сигналом учасник підбігає до кола, що лежить на підлозі, висипає всередину вміст своєї коробки і швидко відносить її назад, передаючи другому учаснику. Той біжить до кола і, зібравши розсіпані м'ячі в коробку, повертається і передає її наступному номеру, який знову висипає вміст в коло і т. д.

ІГРИ В ПРИМІЩЕННІ

ТЕАТР

На столі покладіть 20 штук карток, на яких написані слова, що означають звичайні предмети: стіл, мило, окуляри, чоботи. Загін розбитий на мікроколективи. Представник кожного мікроколективу бере 3 картки. Наприклад. Мило - капелюх - гвіздок. Завдання для всіх мікроколективів однакове: за ключовими словами скласти сценку і розіграти її перед друзями. Складати треба так, щоб кожне слово грало в дії важливу роль.

ЗЛАМАНИЙ ТЕЛЕВІЗОР

Діти сидять у колі, перший учасник шепче на вухо другому яке-небудь слово-іменник, що означає предмет, а другий, секунду подумавши, зображає цей предмет третьому гравцю за допомогою пантоміми. Далі третій шепоче четвертому, що він побачив, четвертий зображає п'ятому і т. д. Метаморфози, які терпить предмет, йдучи по колу, смішні і несподівані. Коли подорож предмета закінчується, обов'язково перевірте якість «зображення»: нехай кожен скаже, що передавав і що зображав.

ЛЮДИНА І ТІНЬ

Перший гравець - «людина». Його завдання визначається заданою вами темою, наприклад, «прогулянка по зоопарку». «Людина» розіграє пантоміму на задану тему, тень старанно копіює всі її рухи.

СШЗНЮЮЧИ ДЗЕРКАЛО

Людина підходить до дзеркала, починає оглядати себе, приглядається, чистить одяг. «Дзеркало» повторює всі її рухи зі спізненням на один рух. «Людина» поклатла руку в кишеню - «дзеркало» підійшло до неї, зупинившись на віддалі 1-2 кроки, «людина» дістала уявний гребінець - «дзеркало» поклатла руку в кишеню.

ПІСЕННИЙ КОНКУРС

Одна група дітей співає куплет пісні, в якому є питання, а діти іншої групи відповідають куплетом іншої групи.

СЛОВА

Сходинка слів, що починаються на певну букву. Вожатий каже: «Я». Діти продовжують: «яма», «ядро», «яблуко» ... Кожне нове слово повинно бути на одну букву більше.

МЕТАГРАМИ

Метаграмами будь-якого слова називаються слова, які можна одержати, змінюючи одну із букв. Наприклад: колос-голос-волос; гром-грим-гриб-граб-град.

АНОГРАМИ

Анограми - це два слова, які складаються із одних і тих же букв, розташованих по різному. Наприклад: маяк-ямка, баня-баян, насос-сосна.

ЛОГОГРИФИ

В логогрифі будь-яка буква може бути убрана і навпаки - будь-яка буква може додаватися, і отримуємо нові слова. Наприклад: гриби - риби, плот - пілот.

В іграх в слова виграє той. Хто першим назве анаграму або логогриф слова, або складе більше монограм названого слова.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	3
ТЕМА 1. Організація літнього відпочинку дітей.....	5
ТЕМА 2. Дитячі та молодіжні громадські організації України.....	7
ТЕМА 3. Методика колективного творчого виховання.....	16
ТЕМА 4. Особливості виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах.....	21
ТЕМА 5. Організаційний період табірної зміни.....	24
ТЕМА 6. Основний період в таборі.....	31
ТЕМА 7. Ігри в житті ДОТ.....	38
ТЕМА 8. Гурткова робота в таборі.....	42
ТЕМА 9. Заключний період табірної зміни.....	44
Додатки.....	47

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ
В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ**

**НОСОВЕЦЬ
Наталія Михайлівна**

Н 84 Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах: Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальностей 7.0101.03 «Трудове навчання», «Професійне навчання». - Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка. - 2006. - 68 с.

ББК 4 421.38
УДК 379.835(07)

Навчальний посібник містить методичні матеріали до практичних робіт з курсу «Методика виховної роботи» для студентів III курсу стаціонарного відділення індустріально-педагогічного факультету.

У ньому подані методичні поради щодо організації, змісту, форм і методів роботи з дітьми в дитячих оздоровчих таборах, розкриваються особливості трьох періодів табірної зміни. Кожна робота містить теоретичний матеріал, творчі завдання та список рекомендованої літератури.

Рекомендується студентам вищих педагогічних закладів, вихователям та соціальним педагогам позашкільних навчально-виховних закладів.